

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

ОРГАНИЗАТОРИ МЕЂУНАРОДНОГ САЈМА „ТРГ ОД КЊИГЕ“

Општина Херцег – Нови
ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег – Нови
ЈУК Херцег фест
НВО Књижевна заједница Херцег – Нови

Извршни одбор:

Владимир Жутковић, Невенка Митровић, Биљана Ивановић

Савјет:

Проф. др Мило Ломпар
Др Горан Максимовић
Зоран Живковић
Гојко Божовић
Јанко Брајковић
Желидраг Никчевић
Невенка Митровић
Проф.др Драган Копривица
Селимир Радуловић

PRESS служба и редакција Билтена "Трга од књиге"

Витка Вујновић
Жељка Контић
Драгана Влаовић

Градска библиотека и читаоница Херцег Нови

Tel: +382 31 321 900
+382 31 324 328
e-mail: bibln@t-com.me
web: www.bibliotekaherceg-novi.org.rs

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

ОТВАРАЊЕ 10. МЕЂУНАРОДНОГ САЈМА КЊИГА „ТРГ ОД КЊИГЕ“

21. 07. (субота)

КЊИГЕ СУ ОЖИВЈЕЛЕ НОВСКУ БЕЛАВИСТУ

"Добри пријатељи, добре књиге и чиста савјест; то је идеалан живот" – говорио је Марк Твен. А човек који слиједи своју савјест увијек чини мудар избор, чак и онда када тај избор даје другачији привид. Кроз дужи временски период такав избор увијек испољи своју вриједност и своју мудрост", казао је поздрављајући издаваче, угледне госте и књижевне ствараоце, публику Трга од књиге херцеговски градоначелник Дејан Мандић.

Књижевница Јелена Чижова, добитница руског Букера је у бесједи којом је отворила ову манифестацију сајам да "сваки сајам књига постоји да би направио спону између писца и читаоца".

У Градској библиотеци и читаоници отворена је изложба: 50 најстаријих књига из фондуса херцеговске Библиотеке.

У музичком дијелу програма наступили су гитаристи Срђан Булатовић и Дарко Никчевић са пријатељима и вокланом солисткињом Нином Паповић.

ИЗЛОЖБА:

50 најстаријих књига из фонда ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови

Невенка Митровић, директор ЈУ Градска библиотека и читаоница

СТАРА И РИЈЕТКА КЊИГА ЈЕ НАЈВАЖНИЈЕ БЛАГО СВАКЕ НАЦИЈЕ

„У славу књиге вечерас и наредних седам ноћи, са нама ће бити вјерни пријатељи Трга од књиге: писци, преводиоци, бројни издавачи, њихови уредници, глумци, музичари, љубитељи књиге, наши суграђани и гости Херцег-Новог“ рекла је Невенка Митровић, директор ЈУ Градска библиотека и читаоница, обраћајући се гостима на отварању изложбе. ПШосебан поздрав упутила је Јелени Чижовој, добитници бројних књижевних награда и руског Букера, која је пригодном бесједом отворила десеро издање херцеговског сајма књига.

Говорећи о поставци „50 најстаријих књига из фонда ЈУ „Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови“ Митровић је нагласила да су, због скученог простора, одлучили да представе само 50 најстаријих наслова, али уз напомену да Библиотека

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

чува више стотина примјерака грађе из категорије старе и ријетке књиге, што би била мјера за врло репрезентативну изложбу.

„На тргу Херцег Стјепана бројни издавачи потрудили су се да нам представе актуелно издаваштво, у модерном дизајну и на новим носиоцима садржаја, а ми вам представљамо најстарије егземпларе, са љубављу прикупљане, брижљиво чуване и често набављане уз велика одрицања. Књиге на штандовима и ове у нашим витринама дијеле вјекови, па је разумљиво што су разлике очигледне, од квалитета и врсте папира, технолошког поступка штампе, начина илустровања, језика који су еволуирали у савремене, стила писања, до оног најважнијег - садржајног нивоа, који јесте памћење свијета. Бројне презентације штампаног културног блага широм свијета, па и овај наш скромни прилог, потврђују мисао Умберта Ека: „не надајте се да ћете се ријешити књига“, јер „књига је савршен изум који се не може учинити бољим него што јесте... Књига је попут кашике, чекића, точка или маказа. Када сте их једном измислили, не можете их учинити бољим... Можда ће она еволуирати у својим саставним дјеловима, можда јој странице више неће бити од папира, али остаће оно што јесте“.

Књиге које вам представљамо својеврсна су „одисеја духа“ кроз вријеме, сачувана до наших дана, упркос природним стихијама, бурним историјским догађајима, цензури, људском незнању, а нажалост често и немару. Тешко је и замислити какав је био пут Велутеловог критичког издања Петрарке, од Венеције до Херцег-Новог, од 1550. године када је штампана до 1986. када је постала дио фонда херцеговске Библиотеке. Са сигурношћу можемо устврдити да сваки изложени примјерак може бити предмет мултидисциплинарног изучавања, а они ријетки који имају знања да их изучавају, привилеговани су учесници пустоловине која се зове наука“ рекла је Митровић.

Јасмина Нинков, директор Библиотеке града Београда

ТРГ КАО АГОРА ЗА СУСРЕТ ИДЕЈА, РАЗМИШЉАЊА И КЊИГА

„Ретке су библиотеке које имају снагу и моћ да буду културни мотор једног града, да у ово време сакупе све што је центар неког издаваштва, све што је савремена, модерна и значајна књига и да у туристичкој сезони учине трг централним местом једног града, агору, култно место где се сусрећу идеје и размишљања и књиге. У томе је херцеговска Библиотека апсолутно раритетна, ја не знам за још неку која тако снажно, упорно, и тако успешно успева да реализује нешто што много снажније самоуправе, снажније земље не успевају да одрже у континуитету и да свеке године буду све бољи“, оцијенила је *Јасмина Нинков*, директор Библиотеке града Београда која је отворила изложбу „50 најстаријих књига из фонда ЈУ Градска библиотека и читаоница Херцег-Нови“. Према њеним речима изненадио је дио богатства које је видјела у поставци изложбе.

„Стара и ретка књига представља најважније благо сваке нације. У многим библиотекама, старим, царским, библиотекама манастира које сам обишла, видела сам

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

део оваквог блага и то благо, стара и ретка књига, и све то што те књиге носе говори о културној историји једне нације, о томе да она дуго постоји, да она нешто ради и зна, на различитим језицима, писано од стране различитих људи и то је једно благо које чека да буде откривено. Мало библиотека може да покаже тако нешто и на такав начин. Ове књиге се листају белим рукавицама, пажљиво, нежно, стручњаци који се тиме баве знају да се ту могу пронаћи и разрешити веома важне и драгоцене мистерије које до данас нису откривене. Волела бих да ова изложба буде приказана и у Београду, можда и у проширеном саставу, јер бојим се да оно што имају наше библиотеке до данас није откривено, ни познато. Ми томе треба стално да се враћамо да то стално откривамо. Нема бољег тренутка за то него што је овај сада, када су очи културне јавности упрете у Херцег Нови и „Трг од књиге“, рекла је Јасмина Нинков.

Поздравна ријеч - председник Општине Херцег-Нови Дејан Мандић

КЊИГЕ ПОКРЕНУ ЧИТАВ ГРАД

„Добри пријатељи, добре књиге и чиста савјест; то је идеалан живот“ – говорио је Марк Твен. А човјек који слиједи своју савјест увијек чини мудар избор, чак и онда када тај избор даје другачији привид. Кроз дужи временски период такав избор увијек испољи своју вриједност и своју мудрост. И у том маниру живи наш Трг од књиге већ цијелу деценију сазријевајући у једну од најзначајнијих, најпосјећенијих и, некако, по разноврсности дешавања, једну од најинтензивнијих манифестација културе у нашем граду. У вријеме трајања Трга од књиге покрене се читав град и центар збивања сели у његов стари дио – на Белависти, која тада оживи, процвјета од богатства писане и изговорене ријечи.

Још прије неколико хиљада година и стари Египћани су рекли да је књига вриједнија од свих споменика украшених сликама, рељефом и дуборезом јер она сама гради споменике у срцу онога који је чита. И истина је. Јер, колико год човјек прочита књига толико живота проживи, са толико судбина се сретне, са толико погледа на живот, постане вјештији у разумијевању других, шири за осјећаје и спремнији и бржи за промјене. И увијек док читамо мислимо како је у књигама и дио нас, нека од наших размишљања, нека мисао коју нисмо изговорили или нисмо знали да испричамо, неки став, неко искуство, нека туга или срећа...

Због свега тога књигама морамо бити бескрајно захвални, јер без тог искуства - сусрета са њима, ко зна да ли би знали да се радујемо, да осјетимо љубав... исконску бол... истинску срећу... Дивно је и охрабрујуће сазнање колико је књига снажна и колико се храбро одупире насртајима нових технологија, видљивих на сваком кораку: интензивној урбанизацији, компјутеризацији и аутоматизацији. Неисцрпна је и њена ненаметљива упорност да опстане у шаренилу површних задовољстава“.

БЕСЈЕДА НА ОТВАРАЊУ – Јелена Чижова

ТРЕБА ГАЈИТИ СПОСОБНОСТ ПРИХВАТАЊА ДОБРИХ КЊИГА

„Сваки сајам књига постоји да би направио спону између писца и читаоца. У савременом свету, када на полице књижара стиже свакодневно на стотине хиљада књига, организација сусрета читалаца и писаца постаје врло тежак процес. Ту је потребно много преводилаца, ту су издавачи, коректори, уредници, књижевни критичари и други, и од професионалног и усклађеног рада тих људи много зависи.

Не умањујући улогу људи који учествују у стварању књиге ја бих, као страни аутор, хтела да истакнем и улогу преводиоца. Од тога који преводилац сарађује са аутором, од тога кога је аутора изабрао одређени преводилац, зависи много. Али, било како било, кад је тај посао обављен ми, као читаоци, налазимо се сами са књигом. У том тренутку може се десити нешто што бих ја назвала, једном речју, неподударност. То се може десити, рецимо, зато што сам ја као читалац сувише посвећена својим свакодневним проблемима и бригаама, а писац нема у себи снаге да ме увуче у свој свет. У таквој ситуацији ја ту књигу одлажем на неколико дана или неколико месеци, јер се често дешава да за ту неподударност није крив писац него ја - читалац.

Постоји још једна ствар; то се врло често дешава у Русији, не знам каква је ситуација у Црној Гори, да људи читају јако много и сматрају себе добрим читаоцима, а уствари читају лошу литературу. У тој ситуацији се дешава нешто необично, као да се затвара нешто у нашој свести и више добра књига не може да се пробије до нас. Једна моја пријатељица која много чита већ је дошла у ту фазу да ми је недавно рекла да је прочитала Хесеовог „Степског вука“ и да сматра да је та књига веома досадна јер Хесе пише о свакаквим глупостима. Хоћу да кажем да - ако ми читаоци, а ја сам пре подне писац а после подне читалац, не одгајамо у себи ту способност да разумемо и прихватимо добре књиге, ту нам више не могу помоћи никакви преводиоци, ни издавачи – нико. Хоћу посебно да кажем и неколико речи о библиотекарима. У Петрбургу сам уписана у три библиотеке и, поред тога, веома много књига узимам са интернета зато што се све књиге не могу купити; у моме стану има толико много књига да већ почињемо да се питамо ко је домаћин у кући – књиге или ми?

У таквој ситуацији благородни труд библиотекара је посебан део тог процеса сусрета писца и читаоца. А, када се библиотека још бави и организацијом оваквих догађаја као што је овај сајам књига, онда мислим да је то „библиотека на квадрат“!

Први пут сам у Црној Гори и тек сам дошла – не могу да кажем да сам много видела, али све оно што сам видела је величанствено. Желим овом књижевном салону да настави да

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

постоји и да постане визит – карта Вашег занимљивог града, а читаоцима желим сусрете са значајним књигама.“

ПРОМОЦИЈА: ВРЕМЕ ЖЕНА / Јелена Чижова

Љубинка Милинчић, преводилац

ЖИВОТ ВИЂЕН ОЧИМА ЖЕНЕ

„Неко је једном рекао да читалац који за 100 година буде читао данашњу руску књижевност неће моћи да сазна ништа о времену у којем је књига писана. То се на жалост дешава и код нас и у свету. Јелена Чижова не спада међу такве писце, али се ни она не бави садашњим тренутком већ се враћа у блиску прошлост. Читајући њене романе читалац има пред собом живот обичног човека виђен очима жена. Жене су њени јунаци, не зато што су јој природно ближе, већ зато што су жене у Русији носиоци историјског памћења“ рекла је на почетку промоције преводилац Љубинка Милинчић.

Она је потом подсетила да је Русија у 20. веку изгубила у ратовима и у Стаљиновим чисткама много становника, углавном најбољих, образованих, паметних, младих, одважних. Са њима су сахрањени и њихово знање и уметност и култура које више никада неће моћи да пренесу следећим генерацијама, па зато они који долазе, осећају да све почиње испочетка и немају ослоња на богато искуство својих предака.

У таквој ситуацији, наставила је Милинчић, остале су жене - да гаје децу, да изграђују земљу, да зидају и копају, да возе багере и трамваје, да својој деци преносе сећања на прошлост.

„Чижова није једини руски писац који се у последње време бави совјетским проблемом. Понекад се чак чини да је последња деценија, деценија обрачуна са совјетским начином живота, са идеологијом, борба за успостављањем духовног континуитета, пут да тај континуитет свако види на свој начин и повезује од тренутка који сам сматра најважнијим. Два романа, пре „Времена жена“ ушли су у најужи избор за Букерову награду. Али, требало је да неко скрене пажњу на њих. Данас су награде најбољи начин да читалац узме књигу у руке, па се тако десило и када се појавио роман „Време жена“. Људи су почели да читају и оне претходне“

Кад читалац узме у руке „Време жена“ пред очима му се појављује чувени филм „Москва сузама не верује“ у коме млада девојка долази из провинције у Москву, заљубљује се у младића из Београда, она роди дете, он је напушта и ту почиње прича, борба за живот коју руска жена увек мора да добије. То је ипак само први утисак. Ова млада жена губи битку на почетку романа јер умире од рака. Ту је наравно дете, она ће отићи а она остаје. Пошто су живели у заједничком стану –у којој је живело неколико

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

породица, тако поред тог малог детета остају три старице које су из различитог миљеа, различитог образовања, различитих култура, и које никад ништа не би повезало у животу да није тих страшних несрећа које су проживеле. Свака има неку своју тешку причу из совјетског периода, али их с друге стране, повезује и љубав према девојчици којој желе да обезбеде будућност, да је сачувају од совјетске идеологије и покушавају да спрече да буде послата у дом. Списаатељица је одредила да девојчица буде нема. И невероватно, она је у предности у односу на другу децу, седи са тим бабушкама и слуша њихове приче, а оне су опуштене пред овом девојчицом, која не зна да говори.....У књизи се види и страшно трогодишње страдање Лењингарда... Судбина мале Сузанае је променила живот ове три баке, она је њиховио заједничко дете које оне васпитавају. Веома је упечатљива судбина и Сузанине младе мајке, која се нашла у великом граду пуна наде и снова и која је постала лака жртва градског интелектуалца незадовољног животом и жељног забаве. Њен поглед на свет је често парадоксално наиван, и дечје невин, пун поверења према градским људима и према најбољој власти на свету која води земљу у светлију будућност. Тај пут је тежак али га треба издражати јер та будућност је ту“ исприповиједала је милинчић окосницу романа „Време жена“.

У неколико реченица дала је оквир у којима се креће стваралаштво Јелене Чијове.

„Она настоји да покаже да је прошлост жива и да се рефлектује на живот будућих покољења“.

Милинчић је подсетила и да за Јелену Чијову кажу да је петербуршки писац, а она то не негира, напротив. У својим романима подсећа на трагичну судбину града који се, упркос томе што је преживио, очувао онакав какав је био, са малим изузецима. Ни у њему се не може живјети не осврћући се на прошлост. И у свом најновијем роману „Старица од теракоте“ Јелена Чијова обнавља наставља сагу о Лењинграду која се дуго неће завршити.

У другом дијелу промоције Јелена Чијова је одговарала на питања Љубинке Милинчић и прво објаснила - зашто „Време жена“?

Карактеристично је за Русију, да су жене тамо заиста јачи пол, а ако ћемо искрено то време се није ни са данашњим даном завршило. Када је почела Перестројка прве које су почеле да се баве бизнисом биле су жене, бивши лекари, библиотекари... Жене су радиле дан и ноћ и на тај начин дале су шансу мушкарцима да се саберу и да почну нешто да раде. 20 век је трагичан век за моју земљу јер су у том веку погинули милиони грађана и то углавном мушкарци. Остале су жене, оне су и радиле и гајиле децу и зато је овај роман назван Време жена.

Ваш роман „Лавра“ се бави црквеним животом, враћањем руског народа цркви после 70 година у којима је црква била забрањена. Остало је увјерење да црква може да повеже ону Русију са овом новом преко тог изгубљеног покољења.

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

О Руској православној цркви је веома тешко говорити јавно, зато што неки могу да помисле да говорим о личној вери човека и цркви као некој мистичној појави. У свом роману „Лавра“ о цркви говорим као о земаљској организацији. О томе ја знам много јер је мој први муж био протођакон у једној од највећих цркава Лењинграда. Поред тога он је био лични преводилац тадашњег патријарха Москве и целе Русије Кирила кога сам ја у младости такође добро знала. Мој роман „Лавра“ је веома суров и веома тежак зато што ја говорим шта се заиста десило са Руском православном црквом за време Совјетског савеза. Већ дуго сам свесна да руска црква представља део совјетског ситета, она је и опстала тако што се снашла. Када се књига појавила 2002. године настао је скандал зато што су људи веровали да је Руска православна црква упркос свим околностима успела да сачува некакву чистоту. Последњих година када РПЦ готово сваког месеца доказује како она покушава да сарађује са државом у идеолошком смислу-противника моје књиге је све мање. То што се догодило са РПЦ је велика трагедија зато што је она последњи отпор тоталитаризму у Русији. Мислим да нико није могао у Совјетском савезу да доживи да остане чист и бео па тако ни црква, с друге стране, и на жалост црква је веома пострадала.

По роману Јелене Чижове играле су двије представе, у Москви и у Петрограду. Редитељи и сценаристи много тога су изменили, показали су неки свој поглед на роман. Како сте се осећали због тога?

Те две представе су играла два највећа позоришта у Русији и то је било моје прво искуство сарадње са позориштем. То је значајно искуство јер када човек види свој роман који је две године постојао у глави, а одједном су ти људи оживели, то ствара један посебан осећај. То су две потпуно различите представе, московска је камерна, а у Петербургу је готово епопеја, траје три и по сата у сали у којој стаје 3 500 гледалаца, неколико пута сам присуствовала и плакала. Ове године ће се представа играти у два позоришта и сматрам да свака представа мора да има само једног аутора. У таквој ситуацији ја сам само гледалац и када се та представа разликује од мог романа могу само да се радујем.

Каква је савремена руска књижевност?

Поље које даје руска књижевност је веома шарено, а надам се да ће за неких 10- 15 година руска литература да се врати својој традицији да ће писци више да се баве хуманистичким принципима а да ће се мање играти. Надам се да ћемо ми то сви доживети и радовати се томе.

22.07. (недеља)

ПРОМОЦИЈА: ПИСМОВНИК / Михаил Шишкин

Петар Живадиновић- уредник ИП „Паидеиа

ФИЛОЗОФСКИ РОМАН У КОМЕ ОДСУСТВУЈЕ ФИЛОЗОФСКИ ДИСКУРС

Два разлога навео је Петар Живадиновић- уредник ИП „Паидеиа“ због којих са радошћу говори о роману „Писмовник“ Михаила Шишкина.

„Први зато што је књигу написао Михаил Шишкин, а други што је превела Љубинка Милинчић. Сви други разлози су прозаични“.

Представљајући Шишкиново дјело Живадиновић је у први план ставио разлоге због којих је требало објавити ову књигу, уз његово увјерење да се не мора урадити све, може се урадити мало али добро. Тако је „Паидеиа“ , иако је највећи издавач француске књижевности а потом и руске у Србији, објавила мало дјела савремених руских писаца- свега неколико, као и мало дјела савремених писаца који пишу на енглеском- свега неколико. Али, објављени аутори спадају међу десет најбољих савремених руских писаца (Људмила Улицка и Шишкин) као што Џон Максвел Куци или Филип Рот спадају међу десет најбољих писаца на енглеском језику данас.

„Разлози због којих је требало објавити „Писмовник“ су то што је Шишкин један од најоригиналнијих руских писаца данас и зато што је овај роман једна врста филозофског романа у којем скоро да потпуно одсуствује филозофски дискурс и филозофска терминологија. То је на први поглед оно што је парадоксално. Јунаци, обични људи, размишљају о животу са једног филозофског становишта, нпр. шта је привид а шта је стварност. За мене је ово филозофски роман зато што показује оно што многи данас на истоку и западу не желе да виде - да су сви људи без обзира на порекло, ниво образовања, времена у коме живе, оптерећени мање или више истим егзистенцијалним проблемима. Сви они размишљају о љубави, срећи, крају живота и реинкарнацији. То је можда обично за руске писце, али то је нешто што измиче многим писцима на западу. Роман има више димензија-постоји једна психолошка димензија. Михаил Шишкин

добро познаје природу међуљудских односа, нарочито оних у породици. Ући у такву област међуљудских односа је предмет једне науке којом се баве на многим катедрама на свету. Шишкин је све што је описао формулисао са дозом ироније којој даје посебну драж. Он каже да би се материнска љубав могла објаснити тиме што су људска бића потпуно неспремна за живот кад се роде. Да би се појавило потпуно зрело на овом свету, каже Шишкин, требало би да проведе у стомаку још 12 месеци и зато жена настави да носи дете, само не унутра него напољу. Има у овоме ироније али и доста истине. Ако његови јунаци нису филозофи а размишљају о односу привида и стварности и долазе до закључка да је овај свет привид да би онда закључили и пре него што их живот доведе до егистецијалне ситуације када је крај близу, Много радикалније Шишкин о љубави говори без икакве везе са материјалним околностима. Код његових јунака има више љубавних драма, траума или среће зато што је тај аспект ишчезао или је потпуно небитан. На сличан начин и Андреј Макин остаје веран том схватању љубави који је карактеристичан за словенску душу. Овај роман описује људска бића, породицу која је типична за словенски свет. Можда Шишкина и није занимало да то уради али је то урадио. И оно што је битно је да показује да постоји словенска цивилизација, словенски свет и да у њему неке вредности, као што је тежња за срећом, поштење, љубав, дивљење обичним стварима, све те ствари на западу су ствари које види групација, а у оквиру словенског света јесу дио свакидашњег живота. Та разлика можда јесте непремостива, сваки покушај да се та разлика укине тако што ћете уништити је безнадежан и трагичан покушај. Упркос томе што његови јунаци живе у свакидашњим околностима, а налазе се непрекидно у некаквим троугловима, четвороугловима филозофских појмова, тај роман показује да су у једној ствари људи апсолутно исти- и да су сви оптерећени истим егзистенцијалним проблемима. Оно што је мене потпуно фасцинирало је то што је Шишкин показао своју филозофску ерудицију. За разлику од писаца-филозофа- примера ради, Сартра, код којих су романи реализација унапред постављене филозофске идеје, код Шишкина тога нема. Он је у поређењу са неким великим руским писцима из 19. или почетка 20. века настављач те велике руске традиције.“

Љубинка Милинчић, преводилац

РИЈЕЧИ СУ САМО ПУТ ДА СЕ СХВАТИ СУШТИНА

„Михаил Шишкин пише један роман у пет година. Не живи у Русији, не припада никаквим клановима, не виђа се свакодневно на телевизији, па ипак су сви његови романи добили најзначајније руске награде. То је писац који руши све предрасуде о томе да је такозвана „интелектуална књижевност“ само за мали број одабраних читалаца. Његови романи не само да су добили престижне награде, него су и продати у десетинама хиљада примерака и преведени на више од 20 језика. Он је један од ретких писаца који заиста може да живи од писања. Неко је недавно рекао да у Русији постоји

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

Шишкин, још два-три писца и остали. Можда је та пресуда прејака у делу који се односи на –остале, али за Шишкина, сигурно није. У недавној емисији норвешког радија о томе ко би догодине могао добити Нобелову награду, критичари су на прво место ставили управо Шишкина“. Уз ове податке Љубинка Милинчић увела је сајамску публику у представљање романа „Писмовник“ и додала да и сам аутор признаје да су му награде битне јер потврђују „да је оно што је њему било важно, важно још некоме“.

„Шишкин је поставио себи задатак да сваки свој текст учини „тоталним“ текстом који је упио у себе сву културу, сву литературу која је постојала пре њега“ и тврди да „стварање“ романа траје читав живот и у сваком тренутку.

Роман, то нису речи које су ми тренутно пале на памет, то је сав проживљени живот. Да би створио идеалан текст Шишкин се не либи да посегне за оним што је већ написано, да у својим романима користи цитате који су често препознатљиви, али у његовом делу живе нови живот у новом контексту, освежени и блистави као да се први пут појављују пред читаоцима. тако је урадио и у свом роману „Писмовник“. Написан у форми готово заборављеног епистоларног романа он представља, само наизглед причу о љубави, а заправо је прича о смислу живота. Прича у којој не постоји ни време ни место, постоји само љубав која је вечна и за коју не постоје препреке. Двоје заљубљених почињу да живе у тренутку кад почиње њихова љубав, која се наставља и после смрти једног од њих.“

Милинчић је заинтересованој публици понудила и кратак садржај „Писмовника“.

„Он и она, младић Владимир и девојка Саша, раздвојени су после врло кратког периода заједничког живота. раздваја их и простор и време. За њега је лако одредити где се налази-јасно је да учествује у интервенцији међународних снага за гушење Боксерског устанка 1900. године у далекој Кини, а њено место боравка је прилично магловито одређено, али се наслућује да је реч о Москви у совјетско време. Пишу једно другом писма о свему о чему нису стигли да разговарају док су били заједно-о љубави, о одрастању, о родитељима, о дечјим страховима и вери у будућност. О томе како им је тешко једном без другог и како пате једно за другим. Она му пише о свом животу који је добио смисао тек у тренутку кад га је заволела, он њој пише са фронта о ратним зверствима, о мукама које доживљавају рањени, о томе да се речима не могу исказати осећања и да је свака реч –обмана. Владимир гине у Кини, по свему судећи после само три месеца ратовања, а његова писма настављају да стижу. И Саша наставља да пише њему мртвом, тешко је рећи колико дуго, али по свему судећи, неколико деценија, о томе како се удала, како је изгубила бебу, како су јој умрли родитељи. Смрт је свуда-и на фронту где из дана у дан гину Владимирови пријатељи и познаници, и у граду у коме је Саша, где једно за другим одлазе њени родитељи, нерођена беба, ћерка њеног мужа. Али ово није роман о смрти већ о смислу живота, о животном циклусу. О томе да се човек рађа и живи без свести о себи све док не дође љубав која представља заправо ново

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

рођење. Да, постоји и смрт, али то није трагедија, већ један логичан завршетак животног циклуса. А понекад је смрт прави божји дар, ако се мучимо и мучимо оне које волимо. То илуструје страшна сцена у књизи када Саша, млада лекарка у болници негује малу ћерку свог мужа која данима лежи без свести, а родитељи дане и ноћи проводе молећи за њен живот. Саша тада седа уз њен кревет и моли је да умре, објашњавајући јој да смрт није страшна и да је све њих страшно намучила.“

Милинчић је своје казивање заокружила подсећајући на поруку романа која би могла да буде да свако треба да пређе свој животни пут тако да на крају остане осећај да је своју мисију на овом свету, ма каква она била, завршио.

Чуле су се и опасности о томе да је роман „раштимован“ не само у времену и простору, већ у њему чак ни реалност не постоји. Написан је у дијалогу, а дијалога заправо нема-ако се пажљиво погледа, писма се мимолилазе, свако прича своју причу и заправо не очекује одговор. Писац истиче да не само речима, него ничему не треба веровати. Сашин отац који је на почетку романа диригент, на крају је поларни пилот. Све је фиктивно, непостојеће. Сва структура романа је илузорна, једино што обједињује јунаке је њихова љубав, њихов мали, привремени рај, од кога и за који они настављају да живе, она дуго, а он и после своје смрти.

Посебну пажњу Милинчић је посветила језику којим пише Михаил Шишкин, и који је „богат, свеж и жив“.

Парадокаслано је, каже писац, али га је управо одлазак из Русије натjeraо да његује језик, јер језик је оно што човека повезује са домовином. Језик је заправо за писца домовина, и он не дозвољава човеку да се удаљи, ма где живио.

Милинчић је недавно, испричала је, имала занимљиво искуство дружења са Шишкином и још једанаест преводаца његових романа.

„Из дана у дан пред нама се отварао један нови свет кога нема у књизи, али објашњава рађање књиге. Писац је одговарао на сва питања преводаца, слушао и потпуно опуштено дозвољавао да се избаци све оно што се читаоцима на другом језику не може објаснити. Чак и онда кад се у преводу, рекло би се, потпуно губи важна нит романа. Објаснићу на примеру. На почетку, деца у роману праве Снешка Белића. Али он се на руском зове Снежна Жена. И он је, као и свуда трбушаст-код писца је то асоцијација на трудноћу, што ће се на крају романа повезати са рођењем девојчице од снега. Али, како Снешко Белић, који је на свим језицима осим на руском, мушког рода, да роди дете? Сви превиодиоци - узбуђени, шта сад да се ради? А писац, миран. Истина, изненађен, али каже, није трагично. Није важно да се преведу конкретне речи јер речи су само пут да се схвати суштина.

„Обичним речима се већ одавно не може ништа рећи, оне никуда не воде. Наравно, у преводу нестају неке игре речи, риме, али постоје ствари које се могу превести на све језике-на пример потреба за љубављу. Речи су стакло. Не треба гледати у стакло, него кроз њега, на свет Божји. Речи, као стакло, постоје да би пропуштале светлост. мени је било веома важно да осетим да моји превиодиоци, преведећи моје текстове, то разумеју“.

МОЈИ ПЕСНИЦИ, I-VI / Милован Данојлић

Селимир Радуловић: уредник ИП Орфеус

„ПРЕВЕДЕНА ПЕСМА СЕ МОРА ПЕВАТИ“

„Едиција „Моји песници“ нас имагинативно – преводачким стазама Милована Данојлића води ка кључним именима модерног европског песништва. У њој се налазе песници чије су речи изнова пропевале у њему па су, благодарећи нашем песнику и преводиоцу, васкрсле у српском језику и српској култури“ кратко је објаснио Селимир Радуловић на почетку промоције. Потом је додао и да су „речено језиком самог Данојлића, и господствени Јејтс, и прва вежбаоница из песничког мишљења и певања, како назива Шарла Бодлера, и говорљиви громовник Клодел, и дивљи, својеглави, како он каже, свети Паунд, и тајанствени Бродски, и Овидије, и Ронсар, и Џон Дон, и Пушкин, и Хименез, и Пастернак, и Елијар, и Превер и Арагон... и многи други смештени у шестој књизи његових изабраних превода под насловом „Са свих страна“, благодарећи којима је искушавао у свом језику – српском језику, могућности које већ постоје у језику са којег преводи“.

Радуловић пак оцјењује да Данојлић, заправо, и не преводи већ „препевава, будући да је превођење, како он вели, нагонска радња односно психолошка потреба. Није му, дакле, довољан голи костур песме, нити преводачка мера коју нуде професионални лингвисти, професори, упоређивачи и јалови контролори. Превођење је за њега веродостојни ауторски рад. Узалудна је хладна и трезвена техника сналажљивости ако изостане бура осећања, ако нас не обасја неупоредива свестлост дрхтаја над сваком строфом, ако се језик не ускомеша и ако се не јави истински одзив на ритмичке изазове. Он је настављач оне изабране врсте истинских старинских преводаца у нас, који почињу и завршавају свој рад с питањем – да ли је превођење, посебно превођење поезије, доиста могуће? Иако је његов одговор негативан, иако наводи да је то немогућ –

„ћорав посао“, са страшћу пресликава игру ствараоца са изворника тако што је наставља дарујући и примајући дарове. Препев је, вели он, меркатилна замена у мраку, односно – купује се по једној а продаје по другој цени.

Трагајући за мелодијом, прибирајући и пребирајући риме, изневеравао је поруке, преиначавао слике са свешћу да је труд, сем срећних случајности, ипак непреносив. Баш зато ће на једном месту запитати да ли у Винаверовом преводу има Вионових завештања, има ли више Виона или Винавера, потом ће се колебати да ли је боље хладно обавештавање од надахнуте дезинформације, да би на крају подсетио на Миљковићево сведочење као на збирну тачку преводачких мука, да је радећи на преводу Манделштамових песама исцрпео целокупну залиху властитих рима.

Само таква страсна преводачка имагинација могла нас је истински суочити с песником који је сачувао романтичарску душу, а певао је о опсесивним захтевима модерног духа – реч је о Виљему Батлеру Јејтсу, прошетати кроз пределе песника чије се потомство не да пребројати – реч је о Шарлу Бодлер. Само нас такав стваралац – преводац као што је Данојлић може опоменути да лепота Паундовога песничког текста није толико у ономе чега у њему има колико у ономе чега нема, само нам он на такав начин може усмерити пажњу последњем француском класичном песнику Полу Клоделу, чија песма има и емотивни набој и дубину рефлексације, али и изразиту драмску тежину; песнику кога су, како он вели, професори у лицеју посвађали с Богом док га је испружена рука младог Исуса привела дому свом и Оцу свом. Само такав посвећеник речи може записати да је „приближавајући се и удаљујући се од магичне речи Јосифа Бродског на махове сумњао у његово постојање“.

Милован Данојлић примајући дарове и сам дарујући, не само својим песничким већ и преводачким радом, својим песничко – преводачким опусом, више од пола века даје знатан допринос кретању и расту савременог српског песништва. Поетика Данојлићевих превода заснована јена стародревном налогу – преведена песма се мора певати, изворна мелодија се мора одржати, рима сачувати зарад веродостојности поруке и слике. „Најбољи превод је онај у којем се преводац не види и не чује“ – вели Данојлић. То је, рекло би се, идеална мера његове преводачке поетике.

И у оквиру манифестације „Песничка реч на извору Пиве“ одржан је симпозион о преводачком раду Милована Данојлића, чини ми се први такве врсте у неколико последњих десетљећа у нас, што свакако овом издању даје нову димензију и нову боју“ закључио је Радуловић.

Проф. др Горан Радоњић

ПЈЕСНИК КАО ПРЕВОДИЛАЦ

„Значај овог издања Данојлићевих препјева је вишеструк за нашу културу, а по овом доприносу он спада у ред наших великих писаца који су, преводећи значајна пјесничка дјела, градили везе између српске књижевности и других књижевности обезбјеђујући

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

тако да и ми будемо дио те европске и свјетске културе, да учествујемо, макар индиректно, и макар то имало значаја само за нас, у том вјечитом дијалогу пјесника и поетика у развоју поезије“ оцјена је проф. др. Горана Радоњића о едицији „Моји песници“. У свјетлу те оцјене подсетио је на Данила Киша који је говорио – наша култура има срећу да су код нас преводиоци углавном и сами пјесници и да, за разлику од неких већих култура - на примјер Француске гдје се поезија преводи у прози, у нашој традицији живи тежња да се оригиналу приближи што више, па чак и на формалном плану.

И наслов едиције „Моји песници“, тачан је и прецизан, истакао је Радоњић. То даје један личан поглед наших пјесника на поезију.

„Ово је у извјесном смислу и више од антологије свјетске поезије, јер кад погледамо само имена – Бодлер, Клодел, Јејтс, Паунд, Бродски, чији преводи заузимају посебне књиге, те Џон Дон, Пушкин, Хименез, Пастернак, Заболоцки, Луј Арагон - који су у једном тому дати у ширем избору, па све до оних који су заступљени са једном или неколико пјесама – од Овидија преко Теофиласа, Готјеа, Елиота, Елијара или Чарлса Симића, стиче се утисак о једном импресивном подухвату који нас позива на успостављање различитих међу тим пјесницима, који су дати као у некој врсти борхесовске енциклопедије, као и да наше пјеснике онда сагледамо у односу на ту и такву традицију. Данојлић се, дакле, ту показује као стваралац високе културе и може се рећи да он елиотовски ствара читаву једну традицију“.

Неке од Радоњићевих оцјена биле су да је Данојлић добар пјесник и добар преводилац – поуздан тумач поезије и њених разних аспеката, његови преводи, пружају готово неисцрпан материјал и за теорију превођења, и то не само у смислу да можемо у оквиру својих могућности упоређивати преводе са оригиналом, него су од велике важности и текстови које је Данојлић писао уз те преводе међу којима се издваја есеј „Песник као преводилац“, све то је његов стваралачки дијалог са свјетском поезијом и може нам открити и неке до сада незапажене моменте у самој Данојлићевој поезији.

И Радоњић је указао на значај који је дат овом издању на књижевним сусретима „Пјесничка ријеч на извору Пиве“.

„Такав скуп, који је иначе риједак код нас, још једном је показао важност ових књига. У то ћемо се још више моћи увјерити када се, као резултат овог скупа, појави зборник ових радова. Могло би се на конкретним примјерима из различитих пјесника показати како Данојлић разне аспекте које преводи – ритмове, мотиве, општи став према свијету, стваралачки прилагођава нашем језику. Он свједочи да је сам процес превођења праћен изненађујућим открићима. Након таквог помног читања, рекло би се, неке вриједности, неки momenti – како он каже, бивају откривени што за резултат има проширивање значења. За открића у поезији неких других пјесника, каже Данојлић, боље би било и да их није било; то заправо говори о његовој отворености и његовом интелектуалном поштењу“.

Као коначну оцјену Радоњић је истакао значај ових књига је велики за оне који се баве професионално проучавањем поезије али, и за љубитеље поезије – оне који у доброј

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

поезији траже смисао, којима ће ови препјевци донијети многе ужитке, створити нова сазнања и отворити нове доживљаје свијета.

ПРОМОЦИЈА: ПРЕД БУЂЕЊЕ / Милисав Поповић

Соња Живаљевић, уредник ИП „Глигорије Дијак“

Премда је прошло доста времена од октобра када је књига „Пред буђење“ угледала свјетло дана до ове, прве промоције у Црној Гори, књига се читала, рекла је представљајући дјело и аутора Соња Живаљевић. Она је потом истакла да се одавно није појавила књига која гађа право у срце, на овакав директан начин и то је оно што је у њој највредније. „Ове приче су заправо мелем за душу и било је чак чудно да један млад човек пише тако зрело. У причама имамо једну свежину младости, отворености ка свету и људима и истовремено једну мудрост зрелог човека који свим својим бићем жели да пренесе једно искуство и неку спознају људима да би им помогао“ оцијенила је Живаљевић.

Милисав Поповић одговорио је на питање да ли је повод за писање књиге ово тешко вријеме, вријеме транзиције или је више од тога то била потреба једног осјетљивог човека да људима понуди неки одговор.

„Пред буђење“ је званично најтраженија књига у Црној Гори и у региону, што ме радује, мислим да је разлог осим финансијске кризе и то што смо ми тврда публика, нешто треба добро да се окуси са стране да би имало и код нас добар укус. Мислим да је „Пред буђење“ и доказ да може да се напише нешто што више прија души. У књигама постоји тај профиличарски арт - то је писање у смјеру психопатологије тако да можете да препознате неке ствари које вас нервирају, које вам ометају развој, или просто нисте смирили због тога а нисте знали како то да назовете. Тако да ћете читајући неке приче сазнати шта је емотивни скелет, какви су индиго људи, како се борити да човек не буде нервозан због политике. Много је тога што нас нервира више него сама политика. Карактеристика колумниста који пишу другачије од мене јесте да некако жваћу

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

свакодневницу покушавајући да представе да је разлог наше нервозе у нечијим другим рукама. Међутим профилисање иде корак даље, покушава да објасни како се много тога што нас нервира и што нам не да да развијемо крила, налази у нама самима.“

КОНЦЕРТ:

У Музичком дијелу програма наступили су Јована Мустур, сопран, професор соло пјевања и Дејан Кривокапић, професор клавира.

Јована Мустур (Котор, 1989) завршила је нижу музичку школу у Херцег Новом, одјек клавира. Средњу музичку похађала је у Котору и Подгорици, истовремено завршила два одсјека - клавир и соло пјевање у класи проф. Марине Цуце Франовић. Академију лепих уметности у Београду завршила у класи проф. Радмиле Смиљанић. Дипломирала је у 21. години, а сада ради као проф. соло пјевања у Музичкој школи у Херцег Новом... Добитница је бројних награда на републичким такмичењима соло пјевача (Цетиње, Београд, Котор) као и прве награде на Међународном такмичењу „Бруна Шпилер“ у Херцег-Новом. Учесник је фестивала и бројних концерата међународног карактера.

23. 07. (понедељак)

Киша је падала у понедељак увече и измјенила је планирани програм „Трга од књиге“ а уеснике и публику „преселила“ у Градску галерију „Јосип Бепо Бенковић“. Програм „Бранко Миљковић, преписка“ одложен је за уторак.

ПРОМОЦИЈА: ПРЕПОДОБНИ ФИЛОТЕЈ ПАРОСКИ / Теоклит Дионисијатски

Архимандрит Лука Анић, игуман манастира Дајбабе

КЊИГА И ЧОВЈЕК КОЈИ ГОВОРЕ СРЦУ И ДУШИ

„Дјело које је пред вама отвара нова врата за литературу која се врло ријетко налази и коју од Њујорка до Авганистана нећете наћи. Оно што је медитеранска култура дала у православној вјери појавило се кроз једну посебну област која се зове старци и духовно вођени. То је нешто што заиста не потпада под уобичајне критеријуме, нити под критеријуме образовања, цивилизације, културе; то подпада под нека друга мјерила, ако их уопште има, јер Бог је безмјеран и оно што он даје тешко је ставити у било који калуп“. Била је ово уводна порука архимандрита Луке Анића, игумана манастира Дајбабе, након које је услиједила детаљнија оцјена књиге посвећене преподобном Филотеју Пароском.

„Ова књига свједок је једног посебног пута у животу, посебног пјевања, размишљања, врло посебног односа према свијету и човјеку, према Богу а прије свега према самоме себи. Човјек када оде у пустињу, може да оде из неколико разлога: зато што мора, што

жели да побјегне од свијета, а може да оде и зато да нађе Бога. Чудно је то да је Бога некако најлакше наћи у пустињи. Бојимо се можда усамљености, некаквих искушења, једног посебног оквира у који стајемо када размишљамо о тој пустињи. Али, искуство цркве говори о томе да човјек у пустињи, као кроз небеско сито и решето, провуче сву своју личност да би је онда имао у оној својој пуноћи; да би имао ту личност онакву каква она јесте или, тачније речено, каквим Бог хоће да она буде. 19. и 20. вјек су вијекови хлађења хришћанске вјере. Оно чега је некад било у изобиљу, наслеђе свих нас, радост вјере у 19. и 20. вијеку полако се маргинализује и формира се нека врста чудног односа према свијету, тако да морамо да објашњавамо шта ми то уствари са молитвом хоћемо. Оно што су некада знали и баке и дјеца, што су знали просјаци по улицама и врли посјетиоци Александријских библиотека, сви – у ова последња два вијека морамо да објашњавамо, јер је свијет кренуо неким другим токовима и оно што је било познато постаје сада нека врста страног учења које треба објаснити. Тиме не желим да кажем да ћу ја то објаснити, али хоћу да кажем да се налазим у цивилизацијском положају у коме, новорођеној цивилизацији западноевропске културе, треба објаснити и шта је Бог, и шта је човјек. Треба објаснити и то да та цивилизација и култура није једина и да има много промашаја, као што је дивно рекао један пустињац, ето баш наших дана, неким случајем Перуанац који је отишао на Свету Гору и замонашио се и написао много дивних књига. У једној од њих он каже - „цивилизација је била ћорсокак“. Нешто смо промашили, кренули смо неким другим путевима, а много тога нисмо приметили – остало је по страни. Пустињаци баш то што је остало по страни нама предлажу“.

Архимандрит Лука Анић подсјетио је на ријечи оца Јустин који је говорио: „хоћемо човјека, нећемо дочовјека, мимочовјека, качовјека“; хоћемо човјека који у пуноћи бића свога показује сву своју човјечност, који у пуноћи откривења Божијег показује сву своју боголикоост, који у пуноћи познања овога свијета показује да је у долини плача гријехом својим, и да из те долине плача треба да се извуче Христовим оваплоћењем и узлажењем у тајне Божије, спремљене прије вјечних времена за човјека, да постану његово неотуђиво наслеђе”.

Отац Филотеј Зервакос, један је од многих које је Бог дао у овим последњим вјековима да свједоче да се до Бога може доћи, и то не преко књига него акцијом и дејством самога Бога; јер човечје је да каже „да“ а Божије је да то „да“ испуни собом и својом благодаћу. Дакле, у тим понекад распамећеним вјековима, Бог обилато шаље овакве старце. Ми их зовемо ријечју „старац“ која не подразумијева некакве старе године, већ пуноћу познања, некога ко је заиста прешао пут, и који може том путу и друге да научи. Острво Парос, са кога је старац Филотеј, дало је још једног великог учитеља Исусове молитве – Светог Јосифа Исихасту, названог Спилеот, по грчком Спилеотис, јер је живео у пећини и није излазио из те пећине. Све је сматрао за трице док не дође до Бога. А када је дошао до Бога, онда је испунио сву Свету Гору, а и данас, све нас, својим учењем. И руска земља дала је своје свете старце. Српска земља даје своје свете старце; оне који имају пуноћу богопознања. Постојао је у нас доскора, а сада постоји на небу,

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

старац Тадеј. Нама који смо видели његово лице било је потпуно јасно да Бог постоји. Многи који у то нису вјеровали само општењем са тим светим човеком потпуно су променили мишљење.

Старац Филотеј Зервакос, ми га називамо Пароски по острву Парос, био је један од тих којима је Христос послао крвоток, који се огледао у огледалу у којем је био насликан лик Христов, да види колико је прешао од тога пута. Био је један који није дао да прође људско биће поред њега а да не буде загрљено његовом молитвом, да не буде оквашено сузама његовим за спасење; по древној речи египатских отаца: „видјех лице брата свога, видјех лице Бога свога“.

Старац Филотеј је један од древних учитеља молитве, као што је некада био у египатској пустињи Свети Антоније, Свети Макарије, Амон Нитријски и остали чија су имена радост за душу јер су дошли до тога шта човек треба да буде и остварили оно што је задато. Ето, у томе је велика разлика између овог старца Филотеја и свих нас. Ми сви сматрамо да је живот дат од Бога, али да нам је дат. А, ови који су ушли у дубину познања кажу да је нама живот задат и да је то један задатак који ми морамо да обавимо. О томе, истина, Христос много пута у Јеванђељу говори, али некако заглухне уши наше при помену неких прича из Јеванђеља када он каже: „коме је много дано много ће се и тражити од њега“.

Нама којима је дато да будемо православни хришћани дарована је и пуноћа откривења, дано нам је само да кажемо Богу - „дођи“; Он ће остало да уреди. Другима то није дато. Није свеједно да ли је неко рођен у Шри Ланки, Бомбају, Бангкоку или било гдје на овом земаљском шару, и који треба кроз умни, мукотрпни рад да дође до тога шта човек јесте јер га његова религија, ако је има, а има углавном неку религију, не учи да човек може да се ороди са Богом. То се у многим религијама сматра за јерес, за немогућност, лаж, превару... а у православној вјери то је критеријум са кога почињемо, иначе ништа нећемо моћи схватити. Суштина православне теологије – Бог је постао човјек да би човјек постао Бог, да би Бог постао човјек уписао се у свако људско биће, у сваког, и он се може видјети и може се, као што дивно каже и сусретитељ наших распамећених дана Павле Флоренски у концентрационом логору Солонкама: „додирнути руком - кроз душу ближњега“.

О тој вијести свједоче наши оци. Чак и сам аутор ове књиге Теоклит Дионисијатски из манастира Дионисијата, један од највећих православних умова 20. вијека – скоро се упокојио; и он својим свједочењем даје допринос јер у овој књизи светитељ пише о светитељу. Не пишемо о старцу Филотеју Зервакосу ми грешни, него један који је Бога видио и који зна каква је вриједност био овај човјек. И он је релативно скоро отишао Господу, али оно што је оставио за собом, хиљаде проповиједи које су васкрсавале грчки народ, и које ће можда васкрсавати и наш српски и руски народ, ето то је оно чиме нас је Бог подарио.

Чудна је ствар – Бог нас зна боље него ми сами и када би хтио да нам говори директно ми га не бисмо послушали; говорили бисмо: „ти си Бог горе на небу - шта ти знаш како је нама уствари? Нама треба човјек да говори.“ И зато Бог шаље човјека; човјека са

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

пуноћом откривења Божанског, човјека који има ауторитет истине, има благослов да би га сваки од слушаоца осетио у себи и да би схватио да та тајна последњих времена о оваплоћењу Бога логоса није никаква бајка, већ је за оне који је прихвате - молитва живота. Другачије не би човјек био човјек и не би и неки далеки Бог био Бог, кад Он не би могао да буде спознат створењем својим које је са љубављу створио.

Ја бих волио да заиста свако прочита ову књигу, јер је она један од показатеља како може да се и конкретно, из дана у дан, води православни живот. Нећете отворивши ову књигу наћи одмах нешто о силаску Бога међу људе; видјећете како се старац Филотеј Зервакос понашао у Јерусалиму, како је осјетио Свету Гору. Његова осјећања су чисто људска; он не плаши својим страшним подвизима и својим боговиђењима. Не - он зна мјеру човјека. Зато што зна Бога. Не говори ова књига категоријама ума већ говори срцу, души... Радује се човјек Богу када чита ријечи старца Филотеја Зервакоса о томе како је Бог близу њега. Он то пише као дијете. Неки пут и не осјећа колико дјетињега има у себи, као „Мали принц“ Сент Егзиперија. Радује се ради радости, све што види служи му за радост, служи му за познање свијета. Старац Филотеј, такође је био човјек као и сви други. Књига чак почиње од његових пелена – какав је био кад је био мали... Оно што је њему помогло да постане то што је постао су свети људи који су били око њега, а познавао их је. Највише од њих Светог Нектарија Егинског – једну богогласну трубу која ће постати симбол цркве, онако као што је данас симбол цркве рецимо Свети Јован Златоусти, или за нас Србе Свети Сава. Ето, кад се потпуно пројави прича о Светом Нектарију Егејском, који је и сам светитељ наших дана, онда ће ваљда бити јасно да Бог без свог познања никад не оставља овај свијет, да ћемо увијек имати једно крило на које ћемо моћи да се попнемо и такви свједоци попут пријатеља старца Филотеја, Светог Нектарија Егејског, постају печат цркве.

То богопознање јесте мед али подразумијева и пелин самопознања: човјек је смртан, човјек је грешан, ја сам за све крив... ако то не схватим нећу успјети да коракнем даље. Као што рече његов земљак и сапутник – старац Јосиф Исихаста: „када се пењеш на Голготу мораш и да посрћеш под крстом. Без тог посртања никад нећеш осетити шта значи васкрсење“. Тако да, сви ови благодетни дарови којима су овај старац и остали обасјани, они су плод мукотрпног рада на себи, рада који подразумијева крв, зној и сузе, непристајање на зло које у сваком тренутку напада, непристајање нарочито у 20. вијеку на пролазност као трајно обиљежје човјека створеног за бесмртност и не пристајање на тог, како рекосмо, „дочовека, мимочовека и качовека“. Старац Филотеј пристао је само на свечовека – онога који је спреман за вјечност и који је икона Бога живог.

ИЗАБРАНА ДЕЛА ДУШАНА КОСОВИЋА, I-IV

Проф. др Ратко Божовић:

„ТРЕБА ВЈЕРОВАТИ У ОБАЛУ НАДЕ...“

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

Жарко Чигоја имао је намеру да десетак књига др Косовића ускладишти, да их остави за сва времена, и зато је направио ову збирку - за трајање, а ја сам био у улози уредника едиције, објаснио је проф. др Ратко Божовић. Додао је одмах и да их је Душан Косовић омео у намјери, јер је рекао да објавио само оно што је читко и јасно тако да су многи његови реферати са светских конгреса претежно на страним језицима остали по страни. Божовић је потом указао на књигу „Дође ми да полудим“ – рефлексije о нама за време кризе, затим дјело „Трагови“ - аутобиографија у коме је аутор свој его знао да уобручи, заустави и да исприча све - од своје младости до старости. Косовић је испричао свој животопис, показао је како је настала његова каријера, када је стицајем околности напустио Црну Гору и отишао у свет. Он на чудан начин говори о пријатељству, пријатељима, путовањима и како је неколико пута обишао земљину куглу, у потрази за собом.

„Путовао сам да дознам ко сам ја у сопственој причи“ записао је Косовић, а Божовић апострофирао да се све завршава са старошћу и ауторовом преокупацијом питањем - како успорити старење.

Божовић је потом подсјетио да је књига „Стрес“ преведена на више страних језика, да показује да је стрес једно чудесно стање у коме се сви налазимо у овом модерном свету, али и да је као човек практичар, аутор показао како умаћи стресу, како се суочити и успротивити. Нарочито је наговјестио посттрауматски стрес. Писао је о вјетнамском стресу, па затим о рушењу кула у Америци, али онда долазећи овде, правећи књигу „Дође ми да полудим“ показао је да ће се овде наша невоља посебно показати у том посттрауматском стресу. Ту је коначно и егова омиљена ауторка, Карен Хорнај, он је превео све њене књиге упознао нашу јавност са њом, која је жестока критичарка Фројда, а ипак настављач Фројда. Мислим да је Косовић по својој орјентацији заправо најближи Карен Хорнај. Косовић је у својим Записима на стотине појмова ближе одредио, на тај начин што је дао сијасет интвјуа, о одређеним појмовима говорио, онда их је све склопио и направио један запис и то је оно што у великој мери подсећа на филозофе који су фрагментарни говорили оно што је суштинско, са мало речи, а са много подстицаја и варијација. „На обали наде“ после „Појмовника“ и мислим да ће се то многим допасти, када хоћете да прочитате о страху онда то прочитајте, о фрустрацијама такође. Косовић у дјелу „На обали наде“ показује да је велики скептик с обзиром на смер у коме се креће модерана цивилизација, али, он није ни онај који је песимиста до краја или чак нихилиста. Он једноставно вјерује у наду и зато завршава ову књигу са чудном реченицом: „Треба вјеровати у ту обалу наде иако она не постоји“.

Проф. др Чедомир Чупић:

МОРАЛ ЈЕ СРЦЕ СЛОБОДЕ

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

„Организатори су ми подарили и част и задовољство да говорим о једном изузетном човеку, одскора и вашем суграђанину, о његовом делу у овој љупкој медитеранској оази, на овом Тргу књиге, где се подржавају и шире духовни дарови, а тамо где се даје другима добро осигурано и властито, тако је у древним временима подучавао Конфучије, тамо се и добија, тако желим да се догађа и Херцегновљанима“ поздравио је публику проф др Чупић, а затим и сам подарио пажљивим слушаоцима, оцјене Косовићевог дјела.

„У Косовићевим изабраним делима дошло је до изражаја како његово велико научно и стручно знање, искуство, и лично и других људи, мудрост и разборитост. У његовим порукама и поукама искзанаа је филозофска култура, поетичност писања, лиретрани рад и познавање велике литературе и књижевности. У есејима на страницама књига ређају се стручна знања из различитих научних дисциплина-поред оних стручних из медицине, психијатрије, психоанализе, ту су и они из психологије, антропологије, социологије и куртулогије. Његов приступ психијатрији и психоанализи је антрполошки и културолошки- Он је на тај начин избјегао оно што је у његовој струци често присутно-изједначавање болесног и здравог стања. Психијатри понекад када се јавно обрађају говоре о онима који су нормални и здрави на начин своје струке и то је она тешка злоупотреба психијатрије. То је веома опасан говор који може да има тешке последице нарочито у стањима великих криза. Такве всре аналогија Косовић у својим делима искључује. Две од пет Косовићевих књига посвећени су струци. „Стрес“ и „Психоанализа Карен Хорвајн“. Књиге „Трагови“, „Записи“ и „На обали наде“ су есејистичке, аутобиографске. У њима Косовић размишља, анализира, промишља и синтетизује различите идеје, теме, проблеме, појмове, категорије, концепте, убеђења, уверења, орјентације, менталитете, обрасце културе и културне обрасце, како теоријски тако и онкако како оне функционишу у свакодневници. Све је то преломљено преко личне сазнајне призме и сопственог дугог животног искуства које је веома плодно. Иза овог Косовићевог океанског и хималајског подухвата и по ширини, дубини и висини издвојићу само неколико тема. То су универзалне вредности-истина, правда, љубав, слобода и достојанство, лоша осећања стања и особине, однос цивилизације и културе, и једно од упоришта човековог живота - наду. Два упоришта смисла друштвеног и политичког човековог живота су нада и вера. Када људи изгубе наду и веру они се повлаче у свој унутрашњи свет и најчешће завршавају у једној биолошкој вегетацији. Опасна су друштва која доводе људе до стања да се повлаче управо губећи наду и веру у тај заједнички живот. Још стари Грци су одредили пет универзалних вредности-истину, правду, добро, љубав и лепоту и тако су их поређали. У темељу живота је истина, истина је најнепријатнија од свих вредности. Хришћани су изменили овај редослед, лепоту су ставили ниже. И љубав и љепота остају најзначајније идеје. Тамо где немате моћног ероса немате естетикос. Косовић опомиње - ако не трагате за истином нећете је ни пронаћи, па је за човека најважније да одгонетне њену неопходност, не да је до краја сазна, никад је до краја неће ни сазнати, него да зна шта она значи за човека. Истином се

разбијају човекове заблуде, предрасуде, стереотипи. Још је Ниче упозорвао да истине које се прећуте постају отровне. Истине нема, наглашава Косовић, без слободног човека и слободног друштва. На лажи се пропада. То су показале владавине које су се њоме служиле. Духовито Косовић сведочи када започиње разговор са једним нашим интелектуалцем, и пита га - шта је овдашња истина, он му шаљиво одговара да је она на годишњем одмору и да није сигурно да ће се ускоро вратити. Ми смо живели тај живот, а тамо где се лажно обећава нема шансе да се ишта мења, ни код појединаца ни код читавог друштва. Када правда не доминира у једном друштву људи се осећају огорчено и поражено и завршавају у осећају немоћи и повлачења из друштвеног живота. То је изузетно прихватљиво за деспоте, тиране и диктаторе. тамо где правде нема, нема ни правне државе ни владавине закона. Косовић истиче: „Кад судије не бране слово закона ту је реч о неправедном друштву“. За правду су битни закони али не било који већ само они који су праведни и добри што значи који обухватају неку појаву оптимално, где нема рупа ни селективности.

Када је у питању универзална вредност љубав Косовић закључује да ње нема без несебичности јер себичан не може да воли. Косовић истиче да је љубавно осећање код човека таква животна енергија у којој побеђује принцип живота и разумевања. Оне које је озрачило сунце љубави остају с оне стране мржње и страха, пише Косовић. Човек без способности за љубав делује као биће без енергије и радости. Сигуран сам да љубав покреће свет а без љубави свет би био без смисла. Косовић истиче, када је у питању слобода, да ње има или нема. Нема превише слободе, то није слобода, није довољна слобода у духу и мислима, нема слободе без њеног присуства у стварности. Косовић закључује да је морал срце слободе. Достојанство је нешто што се тешко одржава, оно припада моралном бићу човека. Безбројни су начини губљења достојанства, наглашава Косовић, тешко је бити достојанствен у великом сиромаштву. Косовић пише да је стретао многе људе који су били велика сиротиња али су били достојанственији него многи богаташи. Интерсентан је доживљај Црногорца у Београду, у трамвају који се, осетивши да му је лопов завукао руку у џеп постидео зато што нема ништа да лопов украде па ће лопов посмислити да је обична фукара. И то је осећај достојанства. Косовић наглашава да када пострада људска племенистост и када усахне осећање дужности према себи и другима тада нестаје и људског достојанства. Пише и о лошим осећањима која урушавају, унаказују и руже како појединце тако и друштва. Лоша осећања деградирају човеково достојанство и уништавају човечност. Косовић издваја завист, љубомору, мржњу и злобу. Завист је човеково неваљалство, пукотина у његовом карактеру. И Гете и Његош су је посебно обиљежавали. По Гетеу она је пасивно незадовољство које брзо прелази у мржњу а по Његошу она је душевна губа. Косовић сматра да је она овде доста раширена. Чим се било ко издигне изнад просека може очекивати и агресију зависти. Свака осмишљена разлика може код једног броја људи изазвати завист. Најгоре је што се од зависти често иде до злурадости и драстичне нетолеранције. Мржња је опако и отровно осећање. кад некога захвати она га не напушта. Човеку мржња окува и срце и душу. Косовић наводи да се мржња највише

савија у душама и срцима људи без срца и душе. Мржња често рађа осветнички образац. Повезана с мржњом и зависти је злоба. Према Косовићу не треба очекивати да ће се злоба заморити или зауставити. Она се непрекидно подмалује својим свашточинством. Њу треба изоловати. Основна тема која заокупљује Косовића је однос цивилизације и културе. Он је човек који долази из једне културе, и једне цивилизације у једну већу моментално најсупериорнију. Када човек из најразвијеније земље света цивилизацијски и културно посматра тај однос онда је та његова компарација моћна и поучна. Ако у том односу цивилизације и културе нема мере култура је увек на губитку а самим тим и човек. материју треба ценити али не до мере када постаје наша опсесија. зато је важна мера, не зауставити однос према материји већ само одмерити. Технике и технологије ослобађају људе, али их лако и поробљавају. Један сјајни мислилац из 19. века је закључио – „машина се прилагођава човековој слабости да би од слаба човека направила машину“. То је то губљење мере. Човекова мера је у једноставности материјалног света и сложености и раскошности духовног и душевног . То су те поуке које је Косовић описао у књизи „На обале наде“. То је мудар и разложен разлог што Косовића увек фасцинира као човек великог срца и чврстог карактера. Без карактера и без срца нема ни човека кога би високо и одано уважавао.

24. 07 (уторак)

БРАНКО МИЉКОВИЋ : преписка / приредио Јован Младеновић

Проф. др Горан Максимовић

ИСТОРИЈА НАШЕГ ПЈЕСНИШТВА БИЛА БИ ДРУГАЧИЈА БЕЗ МИЉКОВИЋА

Књига „Преписке Бранка Миљковића“ је дуго и, рекао бих, предуго чекала да буде систематизована и објављена у готово потпуноме облику. Можда је остало још понегдје неко писмо и можда ће у наредним годинама нешто од тога да се појави, али ово је издање на прави начин представило заправо комплетну преписку, и документе, и изворе, дописнице, уговоре – ауторске и сваке друге врсте који су били везани за издавање Миљковићевих књига, тако да практично послуже књиге коју је приредио Јован Младеновић, која је објављена у току ове године, заправо прије двије седмице, на прави начин можемо да се упознамо са свим оним околностима које су пратиле књижевни рад и живот Бранка Миљковића, рекао је проф. др. Горан Марковић. Према његовим

ријечима није случајно што се у овом издању, управо у уводноме дијелу, налази и једна веома исцрпна студија Јована Младеновића посвећена животопису Бранка Миљковића, писца чији је живот и књижевни рад пратила одређена доза непотребне помпе, као и читав низ мистификација поготово везаних за околности под којима је окончао свој живот у 27. години. Посројао је такође и читав низ мистификација везаних за љубавни живот Бранка Миљковића. Студија Јована Младеновића у којој он детаљно - по годинама и, рекао бих чак, и по мјесецима и седмицама описује сегменте и детаље из живота Бранка Миљковића, потпуно развијава све те мистификације и показује у потпуности један аутентичан пјеснички и књижевни живот какав је имао Бранко Миљковић.

Миљковић је био по свему аутентични пјесник и није случајно написао и оставио иза себе тако упечатљиву и аутентичну поезију, и није нимало случајно што је имао ту врсту снаге и енергије да буде најзначајнији и да буде вођа читаве те неосимболстичке генерације педесетих година прошлога вијека. Мислим да је Миљковићева прерана смрт, његов прерани одлазак и из живота и из књижевности, оставио огромну и ненадокнадиву штету управо за ту генерацију српских неосимболиста, и да би највјероватније историја српскога пјесништва у другој половини 20. вијека данас била читана и разумијевана на другачији начин од онога како је то данас актуелно. Чињеница је да је Миљковић и његово дјело оставио огроман траг на једну читаву нову генерацију пјесника српскога језика који су подражавали, опонашали, који су на неки начин имали амбицију да подсећају на Бранка Миљковића; нажалост, нико од њих није имао снаге ни да се приближи том великом писцу и пјеснику.

Шта је суштински пратило поезику Бранка Миљковића?

То је пјесник који је имао веома добро филозофско образовање, који је своја пјесничка начела и поглед на функцију и смисао поезије дубоко везивао за суштинске филозофске системе од антике па све део савремене филозофије свога времена и управо је та врста филозофскога образовања створила једну врсту посебне пјесничке поезике и специфичне врсте лирике коју је могао да испјева само неко ко је имао тако снажан пјеснички таленат као Бранко Миљковић.

Миљковићева преписка је објављивана фрагментарно и, чак и једним добрим дијелом, у издању „Сабраних дјела Бранка Миљковића“ 1971. године, коју је објавила издавачка кућа „Градина“ у Нишу, али је то и даље било непотпуно. Управо је тај сегмент преписке, и докумената, и извора који су били везани за разумијевање Миљковићевога живота и околности у којима је настала његова поезија и објављиване поједине књиге, била непотпуна и недоречена. Јован Младеновић се заиста годинама веома исцрпно и пажљиво бавио животом и дјелом Бранка Миљковића Он је и аутор значајне изложбе о дјелу Бранка Миљковића. Као човек који је веома добро познавао личност и дјело Миљковића, који је то заиста темељито истраживао по рукописиним одјељењима, архивским одјељењима, који је то истраживао на потпуно аутентичним изворима без било какве импровизације, без посредника, доказа; све је утемељио и засновао на

непосредним и аутентичним документима, и дошао на идеју да сада ту књигу преписке уобличи и да јој да дефинитиван, готово и коначан облик.

Књига је драгоцјена из неколико разлога: зато што је преписка сама по себи, као нека врста неформалнога књижевнога жанра, носи изразиту субјективну димензију; писмо или епистола је заправо нека врста преполовљенога дијалога у којем саговорници размјењују реплике кроз размјену писама, и мислим да се управо у овој књизи Јована Младеновића препознаје та врста тог дијалошкога – полемичкога Миљковићевог духа, његова размјена преписке са бројним савременицима, пјесницима, прије свега његове генерације. Најзначајнији је сегмент од седам писама Златка Томичића које је Јован Младеновић по први пут објавио и која на потпуно нов начин приказују везу Бранка Миљковића са пјесницима неосимболистичке генерације у Загребу и у Хрватској књижевности, затим његове контакте са француским пјесником Боскеом, читав низ контаката са издавачима и људима који су на непосредан или посредан начин били заслужни за афирмацију Миљковића као пјесника, али и за разочарања која је Миљковић као пјесник доживљавао, и која су можда добрим дјелом његову осјетљиву природу и његов веома специфичан темперамент и личност на неки начин и гурнули у суицид и несрећну и прерану смрт. Наравно да је и око самога начина на који је Миљковић окончао свој живот у литератури остало доста недореченог и нејаснога; створена је чак и одређена мистификација на основу непотпуних полицијских извјештаја. Мислим да ова књига најпотпуније освјетљава и те сегменте и околности под којима је Миљковић, да ли извршио самоубиство, или је убијен.

Мислим да је Бранко Миљковић пјесник којег би требало изнова публиковати и објављивати га у различитим изборима, приближавати његову поезију савременој публици- оној која је, под притиском ове електронске ере, све мање склона читању и која има све мање времена за класичне вриједности и књижевности. Књига Јована Младеновића управо има ту функцију – да подстакне штампање једног цјелокупног издања Миљковићевих дјела које би свакако у предстојећим годинама, а поготово 2014. године када буде слављен јубилеј поводом 80 година од рођења Бранка Миљковића, требало да добије потпуну финализацију и тек онда заправо да се види вриједност овога истраживања Јована Младеновића.

Јован Младеновић, приређивач књиге

ПИСМО КАО ПЈЕСНИЧКО СВЕДОЧАНСТВО

Миљковић је био синоним једне генерације педесетих и шездесетих година у српској књижевности, а наметнуо се тој генерацији пре свега лириком, рефлексивном поезијом, необичном поетиком и неком реторичношћу којом плени до данашњих дана. Он је заиста био, како професор Максимовић то често каже, маестрални српски песник и мислим да он никако не може да се тумачи и да се подводи само у неке националне књижевне оквире, него да се сагледава и у токовима савременог великог песништва. О

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

томе речито говори и сведочи преписка у корицама ове књиге, увјерен је приређивач Јован Младеновић.

Као писац уводне студије ја сам се држао начела да је свака преписка уствари врста личне, персоналне историје једне личности, она се одвија у контексту неког времена, збивања и догађаја и осветљава углавном неке, непознате, тамније стране и личности и времена. Ова преписка, која садржи негде око 113 писама која су упућена Миљковићу и која је он некима упутио је уствари његов живот – његова права биографија. Ту нема идеализације, што је врло битно, и нема ни мистификације. Када прочитате ову књигу стичете утисак о једном сивом времену какво је било у тим педесетим годинама – десетак година иза рата. Стичете утисак о невероватном ентузијазму читаве те генерације чији је Миљковић симбол – синоним, генерације која се подухватила да створи нешто ново у српској књижевности – одвајање од социјал-патриотске матрице.

Миљковић није тек тако узлетео, није се брзо пробио у књижевни свет и на књижевну сцену ондашње Југославије; годинама је обијао прагове издавачких кућа односно редакција. Тек 1955. године практично је кренуо у непознати свет књижевне афирмације објављивањем чувеног циклуса „Узалуд је будим“ у „Делу“ чији је уредник био Оскар Давичо – човек који ће бити врло значајан у његовом животу из многих разлога, не само за њега него и за ту генерацију песника која се кретала око „Дела“ и „Савременика“.

У овој књизи - колекцији преписки која сада први пут објављује, највећи је број писама који је упутио Златко Томичић – знаменити хрватски књижевник, песник, писац и есејиста који је умро 208. године, и она открива једну невероватну и јавности непознату везу та два песника; он се њему обраћао „драги мој српски брате“ а овај њему као „драги мој хрватски брате“. Они су, бар судећи по преписци, веома интимни, посећују један другог, Миљковић често борави код њега у Загребу и овај долази у Београд, сарађују – Миљковић у загребачким часописима а овај у београдским и Миљковић га сматра јединим својим правим пријатељем; у преписци дословно то и пише. То и Томичић о њему каже и та писма која шаље Миљковићу су веома потресна и веома драматична. Обојица имају исте проблеме; сиромашни су, веома тешко се сналазе код издавача, одбијају им објављивање, а они то тешко доживљавају будући да су се професионално бавили књижевним радом – од тога су живели. То се нарочито односило на објављивање прве Миљковићеве књиге „Узалуд је будим“.

Томичић пише Миљковићу - 24 писма која су ту уврштена која су непозната и први пут се сада објављују. Унето је и седам писама које је Миљковић упутио Томичићу а која су објављена 1969. године у једном загребачком књижевном листу и која је Томичић објавио. Они су комплементарни и из стога се стиче један целовит утисак о њиховом односу, као и о односу Миљковића према хрватској књижевности у целини и хрватским песницима његове генерације. Овде се налазе и два значајна писма која су капитална по својој документарности; писма француског писца Алана Боскеа која Миљковићу упућује у шездесетој години живота, и у којима му каже да цени његов рад и да ће он живети у Паризу, што се заиста и догодило. Миљковић 1960. године одлази у Париз,

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

живи у његовом стану, Боске му је посветио две своје књиге а касније и роман „Потреба за несрећом“ . Друго капитално писмо је писмо Ђанкарла Вигорелија – италијанског књижевника и сценаристе, који је умро 2007. године. Он је био генерални секретар Заједнице европских писаца која је основана 1958. године; она је духовна претеча Европске уније. Чланови те заједнице били су Иво Андрић, Танасија Младеновић и многи наши истакнути књижевници и научници . На предлог Танасија Младеновића, Миљковић је примљен у Заједницу европских писаца 1961. године, о чему му овај пише. Међутим, писмо стиже неколико дана после трагичне Миљковићеве смрти. Важно је да ова писма сведоче о европским размерама Миљковићевог дела и указује на то да је он у тим годинама - са 26 година, заиста већ изванредно котирао и у тим круговима.

У књизи су и писма која је Миљковићу писао Славко Митровић – други велики хрватски књижевник и академик, који је Миљковића подржавао и један је од кључних личности који је помогао да се објави његова књига „Порекло наде“ у загребачком „Луко“-у. Око стотину имена се помиње у овој преписци, то су углавном значајна имена у нашој књижевности, многи су још увек у животу, и сведоче о једном изузетном песнику, изузетној личности, без обзира на све његове недоследности и у обичном животу а и у стваралаштву које су пре свега биле одраз једне невероватне генерације, једног невероватног поетског капацитета који је носио у себи; и збога која је, мислим и „сагорео“...

РАСЦЕПИ / Горан Милашиновић

Желидраг Никчевић, књижевни критичар

ПРОПОЗНАВАЊЕ ДОБРОТЕ

Устврдивши да је тематска и стилска лепеза савремене српске прозе јако отворена и широка, са врло различитим ауторским поетикама и са изразито квалитетним дометима због којих би се и савремени читаоци могли сматрати, на извјестан начин повлашћеним, промоцију је започео књижевни критичер Желидраг Никчевић. Међутим, стицајем различитих околности, и поред тог мање-више општепризнатог високог новог, српски читаоци (читаоци прозе која настаје на српском језику) данас су ускраћени за оно што се некад сматрало бестселером. А шта би био бестселер?

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

Дакле: да је занимљиво и популарно, да се може читати без неких специјалних припрема, а да је притом квалитетно написано, да оставља траг и побуђује на размишљање. То би био прави бестселер. Таквих дјела је некада било и код нас, и она су с времена на вријеме успјевала да на један рафиниран, а опете довољно аутентичан и животан начин обухвате дух свог времена, да буду једна врста сензибилног и интелектуалног одговора на изазове конкретне историјске ситуације, и можда, у најбољем случају – да буду нека врста корекције наших живота, да нас учине бољим, мудријим и племенитијим. Нови роман Горана Милашиновића „Расцепи“ по својој приповједачкој а и широј, духовној интенцији, веома се приближава том ријетком и драгоцјеном моделу.

Роман тематизује један истинит историјски догађај, из 1958. године, што је и година рођења писца Милашиновића, кад је шесторо наших атомиста, за вријеме експеримента у Институту у Винчи, изложено тешком неутронском гама зрачењу. Једина шанса да преживе била је да им се у болници „Кири“ у Паризу изврши трансплатација костне сржи. А то је тада био потпуно нов, крајње ризичан медицински подухват, први пут извршен-петоро људи је преживјело, а један преминуо.

Можда главну ствар у роману, око које се плете ауторска замисао, представља величанствен морални гест неколицине француских држављана, пет обичних грађана Париза, домаћица, службеник, морнар, аутомеханичар.... који одмах пристају да буду даваоци костне сржи, одазивају се позиву болнице Кири, иако знају, иако су упозорени, да последице могу бити смртоносне.

Дакле, без икаквог другог мотива, осим чистог алтруизма, осим те скоро да кажем необјашњиве, данас скоро несхватљиве људске племенитости, да спасавају туђи живот ризикујући свој, они помажу непознатим младим људима из комунистичке Југославије-како каже аутор-они лежу на операциони сто, да се можда више никад не пробуде.

У једном интервјуу, Горан Милашиновић, иначе и сам врхунски љекар, што је за писање овог романа битно, овако о томе говори: Када сам ово прочитао, проучавајући детаље, помислио сам да је време таквих људи неповратно прошло, или да ја нисам у стању да у данашње време видим и препознам ту и такву доброту. Осим тога, каже нам приповједач, осетио сам срамоту јер ми се учинило да недовољним обележавањем те незамисливе саможртве француских грађана као да смо показали недостојним да нам милост попут такве уопште буде учињена. И зато је овај роман намијењен вјечној слави и хвали храбрих Парижана, добровољних давалаца. То би отприлике била тематска, па и идејна, морална основа приче-несумњиво изузетна, у ствари ексклузивна, са светским проседеом, али је овде врло важно истаћи да би нам сва та ексклузивност, мада достојна поштовања, била узалудна да се она нашла у рукама мање вјештог, мање рафинираног и деликатног приповједача него што је то Горан Милашиновић. Он се потрудио да нам ову крајње осетљиву, а толико изазовну причу предочи веома сензибилно, готово саучеснички, а опет са дистанцом и приповједачком елеганцијом која, рекао бих, подједнако води рачуна и о моралним и о стилским аспектима предмета приповједања.

Он каже да је желио да сачува част актера тих догађаја-оних који су још увијек живи и оних који нису, тако да је чисто литерарна прича некако избјегла личну димензију, за вријеме болести, лијечења и послије њега. Тако је и сам догађај остао неоскрнављен тзв. поетском слободом, а интрига романа, која се плете око дневника Васе Јанковића, измјештена је из оквира самог догађаја.

А Василије Јанковић, је љекар специјалиста који је пратио озрачене атомисте у Париз, и биљежио шта се догађа, па је много касније тај његов дневник чудним стицајем околности доспио у руке београдског новинара за којег се касније испоставља да је у ствари Василијев син, његов и Францускиње коју је упознао у болници „Кири“, током лијечења озрачених атомиста. У готово документарну прозу уткана је та врло деликатна породична мистерија, и та два плана се у роману додирују, али у ствари не преплићу, не ометају, не компликују. Екстраполација фиктивног из документарног.

Тежак подухват, са чисто књижевног аспекта, обављен је са изузетним рафинманом. зато је ова проза тако одмјерена, и чудно растерећена-иако се бави управо оним најтежим питањима:живота и смрти, и свим оним рефлексима које носи суочавање са неизлечивом болешћу.

У таквом типу прозе тешко је одољети искушењу претјераног морализма и психологизма, и само због тога би се могло рећи да је Милашиновићев романескни опис догађаја, да су његов приповједачки нерв и рукопис, по свему супротни у иначе распрострањеном књижевном манекенству и сивилу.

Чим ступите у његов свијет, јасно вам је да он о животу и људима приповједа врло ефикасно и економично, не заобилазећи теме за које већина због нечега мисли да су неподобне или искључиво жанровске. А да је при том сачувана она беспрекорна занатска димензија, да се дакле проза нипошто не запетљава у патетичне психолошке и есејистичке рукавце који су увијек ту негдје у близини и готово вас позивају да их се латите, али наш приповједач то зна и осјећа да би се тако опасно угрозила драгоцјена проходност приче. Да би и читалац тако много више изгубио него што би добио.

Можда би се, рекох, тај Милашиновићев глобални маневар једноставно могао описати као економичност (приповједања), али је притом важно истаћи да он кроз ту економичност успијева да детектује и лаком руком анализира читав низ трауматичних мјеста наше блиске прошлости, и наше садашњице, да прецизно оцрта животне путање и судбине људи које скоро да познајемо, да сугерише и неке битне менталитетске обресе средина из којих долазе-све дакле ствари које се не би морале очекивати у кратком роману који се наводно држи историјских чињеница.

Могло би се дакле рећи да је његов нови роман резултат изразито култивисаног дара, рукопис повремено горак и депресиван, али у својој основној интонацији племенит и виталан, од првог до последњег реда испуњен љубављу и солидарношћу, чак и тамо гдје сам аутор има да саопшти и неке мрачне ствари.

На крају читалачке авантуре, ипак, могло би се рећи да он суштински мисли и пише у духу моралиста, и да то чини у времену које се поноси неким другим вриједностима.

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

Оно што се такође види са свих страна овог рукописа, што је неспорно, јесте чињеница да у књизи нема никакве претходне експлицитне идеологије, осим идеологије писања самог, да се не заговара никаква претходна етика-осим етике писања самог, да нема истине за коју се можете ухватити и њоме махати као заставом, и од тога правити прозу, да су ствари много компликованије, и да побуђују на дубље размишљање.

Милашиновић је дакле један од оних који - пишући – тачно знају шта раде, и раде то на високом нивоу.

Кад то кажемо, кад тако високо подигнемо лествицу, наравно да је ту одмах тежак проблем одмјеравања према нашој приповједачкој традицији: дакле, колико је то што је сада понајбоље на нивоу заиста моћних образаца из двадесетог вијека - Андрића, Црњанског, Меше Селимовића, касније долази период јаког утицаја Пекића, Киша и Павића, па све до новије сцене. Ја заиста мислим да нам сналажење на тој висоравни савремене српске прозе помаже да развијемо, да активирамо и неке личне сензибилне матрице, да јаче и потпуније доживљавамо свијет, па можда и патетично речено-да постанемо бољи људи. То је негдје и и основна порука Милашиновићевог романа.

Горан Милашиновић, аутор

ОДЕЂУЈУ НАС И НЕИЗВЕСНОСТ И СЛУЧАЈНОСТ

Горан Милашиновић је почињући своје казивање на Тргу од књиге у први план ставио читаоце итакавши да колико год писање било једна интимна ствар, колико год мислимо да је намењено само самом писцу, оно увек јесте комуникација са читаоцима. Скренуо је потом пажњу на податак да просечан читалац прочита пет књига годишње, од тих пет три књиге прочитају на годишњем одмору. Коначно то је довео у везу са Тргом од књиге и оценио - овај сајам је замишљен одлично и због тога што људи који су на годишњем одмору имају прилику да се упознају са новим књигама.

И Херцег Новом је Милашиновић поклатио неколико реченица истакавши да постоје градови које воле само они који у њима живе а постоје и градови које воле сви. Кад први пут дођу у њега, кад га први пут виде због нечега што се не може лако објаснити, одједном га заволиш, и он постане једна од твојих животних тачака. Такав је Херцег Нови. Да ли је то његова наслагана историја, да ли је то чаробна природа која се у њему крије, да ли та његова мултикултуралност због чега је он свачији, и турски и венецијански, српски и црногорски, или нешто друго али је питање зашто је толики број песника и писаца боравио овде и писао о Херцег Новом. Има једна веома занимљива студија на ту тему а то је о српским писцима који су писали о Трсту. Марија Митровић је направила књигу о српским писцима који су писали у Трсту и о Трсту. Испоставило се да је од Павла Соларића, до Доситеја Обрадовића, Његоша и тако даље 20 писаца писало о Трсту. Један огроман број људи је био заинтересован, постојало је нешто у души оних који су му се обраћали, и сам град који је такође одисао мултикултурарношћу. И Херцег Нови има једну такву сличност. Постоји још једна сличност што највећи број становника

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

који су били у Трсту, Срби су дошли одавде из Херцег Новог, Херцеговине, у време херцеговачке буне и они су се населили тамо, имали су слободу вероисповести и то је вероватно био један од разлога.

У наставку је Милашиновић говорио с свом роману у свјетлу различитости и сличности са његовим претходним насловима.

„Овај се роман разликује од мојих претходних по томе што се овде заиста ради о једном истинитом догађају. А сличност је у томе што је оспесија овог писца увек била неспособност човека да живи свој живот тако да га одређује у сутрашњем дану. Неизвесност и случајност је изгледа оно што одређује свакога од нас и ми никада нисмо у стању да своју судбину добро знамо видимо или предвидимо. Данас идете на посао и живите живот који сте живели и јуче а онда вам се сутра догоди нешто што га потпуно измени. То се догодило и овим људима. 1958. године, 15. октобра, шсторица су између осталих ушли у халу у Винчи, која је тада била град, Павле Савић је основао тај град било је и страних научника, и радили су један експеримент са нуклераним зрачењем, Нуклерано зрачење се тих 50-тих година показало као нешто веома оасно али и страшно обећавајуће као извор нове енергије са којом ће људи боље и лакше живети. Сви су то хтели, желели, направљен је тај нуклеарни реактор који је био само експериментални није могао да прави никакву енергију, и догодило се то да само захваљујући карактеристикама које су типичне само за Балкан, и за наше поднебље а то је да смо све радили штапом и канапом, догодило се то да су мерни инструменти били искључени. њих шесторица који су радили у тој хали нису имали начин да примете да је дошло до претераног озрачивања. дакле, људска грешка. Приметили су то по мирису озона. Одједном је у хали засмрдео озон, и одједном су схватили да је дошло до јонизације ваздуха, и онда су видели шта се догодило. Прошло је дест минута гама зрачење је оштетило њихову костну срж заувек. Већ следећег дана пребачени су у институт Кири. Тамо су била двојица озбиљних људи Ани Жеме и професор Мате, који су већ имали контакте са Павлом Савићем, и који су прихватили да лече наше атомисте, знајући да су већ на самом улазу озрачени са сублеталним дозама и да су мале шансе да ће преживети. Али то је био тад најбољи центар у свету, они су једини имали неко искуство, и покушали су са лечењем. Проф Мате остао је верни пријатељ Србији и Југославији и овим просторима, и када су уведене санкције 91.и 92. године долазио је у болницу Бежанијска коса и добровољно је лечио без икаквог хонорара, наше болеснике, сваког петка, суботе и недеље, једном месечно, прегледао дијагнозе оних који су били највише угрожени и никад није хтео никакав хонорар. Увек је спавао у болничкој соби и јео болничку храну.

И тај човек је био први човек који је рекао - хајде да пробамно да тим људима направимо трансплатацију- рекао је то 1958. године. То је био експеримент над експериментима и ти су људи заправо и хероји и жртве медицине. Хероји зато што су они по први пут били неко на коме је успела трансплатација а жртве зато што је та трансплатација, односно зрачење заправо трајно оштетило њихова тела. Догодио се то да се видело да ће они сигурно умрети а да трансплатација никада до сада није била

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

урађена. То је била прва хумана трансплатација костне сржи на свету. Она је дакле урађена на пет људи из Београда. Тај податак не постоји нигде у литератури. Када сада погледате на интернету и укуцате-прва трансплатација костне сржи –дибијете 1971. годину, а не 1958. а то је зато што она није успела. А није успела зато што се те 58. године није знало ништа о њој. Знано се само да постоји нека врста инкопатибилности преко крвних група, али се није знало да постоји и нека ткивна инкопатибилност и они су добили костну срж, а да се то није проверило, и свима је одбачена. Међутим за два месеца, имали су туђу костну срж у себи и за то време се њихова опоравила. И зато су сви осим једног преживели. тај који није преживео био је студент физике који је радио свој дипломски рад и који је био најближи реакторима и имао највећу дозу зрачења. И њему је трансплатирана костна срж, али он није преживео. Херојство тих Парижана који су дошли и који су дали костну срж, је немерљива и ми се никада као држава нисмо довољно захвалили Француској и Французима. Али делимично и због тога што је цео догађај, покопан неким велом намерног заборављања, јер кад се све завршило, кад су они преживели а били су у Паризу од октобра до фебруара, онда је Павле Савић направио комисију да истражи узроке. И када су истражили узроке дошли су до закључка да је у питању била људска грешка. Павле Савић је њих окривио. Они који су хероји медицине постали су и жртве и неко ко је био крив. Због тога се о томе ћутало. И од 58. године до данас већина нас је знало само фрагменте ове приче. Направљен је један документарни филм, неколико фељтона у новинама али никада једна интегрална прича. Зато је моја основна жеља била да се о овоме прича, јер ова прича, која дубоко у себи крије хуманост Француза, је и прва хумана трансплантација костне сржи урађена у свету, па макар и ако није успела.

Милашиновић је указао и на проблеме у писању овог романа.

„Један од њих је то да су то живи људи. Већина од њих, само су двоје у овом тренутку живи, су умрли али су аутентичне личности. И ја сам мислио да су они већ довољно исповређивани свим овим околностима које су претходиле, својом болешћу, тим што су окривљени за нешто за шта нису били криви, јер они нису осмислили експеримент, и да су цео свој живот прошли тако што су имали оштећења, нико од њих није имао потомство, и безброј других свтара. Ја нисам желео да ова прича има везе са њиховим животима, и зато прича лежи некако паралелно али додирује ову основну причу која излази из ње, јер је ток романа такав да се у њему описује дневник лекара који је био у њиховој пратњи. Заиста су их пратили наши лекари али тај лик није аутентичан и он приповеда цео догађај а онда се и с њим у вези догађаја и други део приче. И они остају заштићени од продора у њихову интимност и остају заштићени од тога да им се повређује аутентичност коју су имали и просто тумачење њихове улоге у свему томе остаје произвољности сваког читаоца истовремено. Други проблем је што овај роман нема негативног лика, нема контратежу позитивним ликовима. Оно што је дефинитивно и треба да остане у нашем памћењу заувек јесте то да се у једном тренутку људска солидарност показала у правом светлу у каквом данас више не постоји. Сви смо били

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

сведоци, пре неколико месеци, сцене која се могла видети на Интернету, једну девојчицу у Кини је прегазио камион. Тридесет људи је прошло поред ње и нико јој се није приближио. Од тих 30, 20 је позвало хитну помоћ, али нико није пришао девојчици. Мислим да је то врста парадигматичности хуманости какву данас имамо. Данас се хуманост манифестује тако што ћете помоћи другоме под условом да то вас не оштети. Хуманост се данас више не цени као што се ценила тих 50-тих и 60-тих година када је била висока друштвена и социјална вредност.

Када су доктори видели да морају да пресаде костну срж, повали су добровољне даваоце крви у Паризу. Дошло је хиљаду људи и лекари су им рекли: „Ових петоро младих Југословена ће умрети, уколико им неко од вас не да костну срж. Али ми вама не можемо гарантовати да ћете ви преживети вађење костне сржи јер то нико у свету није радио, можда ће се догодити оно најгоре. Али дефинитивно ћете имати озбиљне последице у току неколико месеци. Следећег дана је стигло пет телеграма у болницу са једном истом речи- Пристајем. Дакле пет људи, који немају никакве мотиве, људи који су имали породице, малу децу, болесну децу, пристали су на чин добре воље који је данас просто незамислив. И то је довољан мотив да се осветли цео догађај и да се претвори у неко штиво које би требало да траје.

Једно од питања овог романа јесте како би ми данас поступили у сличној ситуацији? На жалост, данас постоји пад хуманости па је могуће да ће романи као што је овој побудити у нама и хуманост.

ЈЕДИНО ВЕТАР / Дејан Алексић

Проф др Горан Максимовић

ВЈЕТАР,ВАТРА И КЊИГА

Проф др Горан максимовић одабрао је да представљање књиге „Једино ветар“ Дејана Алексића, започне указујући на паралелу између овог дјела и једне прича, из епохе реализма, чији аутор је Лаза Лазаревић, а наслов је „Ветар“.

„Та прича је необична зато што је представљала велики искорак из тадашње поетике, српске реалистичке прозе, то је прича која је неколико деценија, или бар двије деценије прије модерне српске књижевности, понудила тај прозни израз који је припадао по свим елементима поетици модерне. То је прича која је у свом симболичном значењу ветар посматрала као једну специфичну флуидну енергију, која овладава нашим чулима, нашим мислима, али прије свега нашим срцем. И ево послје те приче Лазе Лазаревића, имамо 2011. године збирку песама Дејана Алексића под сличним насловом. Откуда тај ветар у наслову књиге поезије Дејана Алексића? Управо зато што је и ово једна од оних пјесничких књига која нуди један значајан искорак у односу на савремену српску поезију, искорак који представља са једне старне, реинтерпретацију и једну нову

интерпретацију новог симболизма из средине 20. вијека. Са друге стране једну пјесничку поетику која савремени свијет, савремени живот позицију писца и тог савременог живота жели да посматра онако како је то примеренио човеку 21. вијека, са једном иронијском дистанцом, помало подсмјешљивим погледом на свијет а са друге стране и веома озбиљно јер иза те ироније се заправо скрива брига пјесника, човјека, мислиоца који дубоко промишља о свим питањима савременог живота и судбине човјека у савременоме свијету. Збирка пјесама „Једино ветар“ је специфична управо у том свом римејку симболистичкога пјевања и по томе што се може довести и у везу са поезијом Бранка Миљковића. Постоји у овој књизи једна пјесма која се зове „Ватра и књига“ која би могла да представља римејк оне Миљковићеве пјесме ватра и ништа, али ова пјесма Дејана Алексића је специфична по томе што нам говори о читалачком искуству о поезији као провокацији за читање, и у тој пјесми се појављују два кажипрста, онај један који листа странице књиге и подстиче нас да читамо даље и онај други који указује на оне који су слали књиге на ломаче. То је суштина Алексићевог пјевања у овој збирци и генерално његовог пјесничког говора у цјелини. Значи поезија и трагање за оним гласовима који ће подстаћи публику на читање савременог пјесништва и са друге стране поезика као она врста опомене која ће све оне који потцјењују, протјерују, или на било који начин маргинализују значај књиге предствљати тај други кажипрст тај глас који ће, ако нема снаге да казни, оно бар има снаге да опомене. Дејан алексић је пјесник који је веома дубоко укорјењен у српски језик и његова поезија је израз једног веома озбиљног рада на пјесничкоме језику, за разлику од бројних савремених пјесника који веома олако приступају писању поезије и језику. Алексићева поезија је веома прецизно и језички осмишљена, лексички богата, са веома квалитетним метафоричким и симболичким значењем, тако да у његовој поезији просто читате различите нивое, препознајете различите семантичке слојеве, различита поимања неких феномена који су негде око нас, који су готово свакодневни али које након читања његових пјесама посматрамо и разумијемо на један нови начин. У томе и јесте суштина пјесништва. У том смислу се та симболичка значења и тај пјеснички говор Дејана Алексића може посматрати кроз неку врсту три посебна нивоа. тај први ниво симболичких значења би се могао дефинисати као објективни симболи, као нешто што је слика онога што је иза нас, што ми сви уочавамо и на приближно исти начин разумјевамо и поимамо у том објективном свијету који нас окружује. У тој равни симболичких значења књига Дејана Алексића представља једну слику савременог живота, прожетог читавим низом различитих свакодневних проблема, радости, патњи, недоумица, сумњи, социјалних проблема, политичких парадокса који окружују овај живот. С друге стране након тог објективног симболичког значења, јављају се и они следећи нивои који су заправо и најзначајнији за поезију Дејана Алексића. Они би се могли дефинисати као субјективни симболи, као емоционални симболи, као они који се налазе у нама и то су они симболи у којима Дејан Алексић највише долази до изражаја као пјесник. Та врста унутрашњих симбола у његовој поезији је права шума значења и симбола који би требало да нас подстакну да макар размишљамо на један одговорнији и

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе

озбиљнији начин о свему ономе што представља савремени живот. Трећи ниво симболичких значења би се могао назвати метафизичким симболима. Оним симболима који се налазе над нама, који су нека врста пјесникове везе и трагања за апсолутним, трагања за Богом, за космосом, трагања за оном позицијом пјесника не само у свијету него у космосу. У тој димензији Алексићевог пјесништва он припада једној великој традицији српског и европског пјесништва који је најпотпунији израз добијала у Његошевој поезији. Та метафизичка димензија Алексићевих стихова је управо потврда његове ерудиције и снажнога образовног сегмента и нивоа који ова поезија носи. Мислим да када из те три перспективе посматрамо збирку „Једино ветар“ онда тек имамо праву представу о каквом се квалитеном, младом пјеснику ради и како је у његовом пјесништву српска поезија добила једног од тих најдрагоцјенијих пјесника који настављају велику традицију српскога пјесништва од средњег вијека до данас и пјесника који припада европској традицији пјесништва које је у великој мјери заправо и окосница савременог европскога књижевног стварања у овоме тренутку.

Дејан Алексић, аутор

ДОБА ПЈЕСНИКА И ДОБРА ТРГОВАЦА СЕ СМЈЕЊУЈУ

„Трг од књиге“ је манифестација која чини да Херцег Нови интензивније сија на културној мапи нашега поднебља, рекао је Дејан Алексић и додао да је и због тога промоција његове књиге на овом сајму за њега нека врста изазова.

Бројној публици је потом објаснио да је овом књигом покушао да уведе неку врсту новости у своју поетику.

„Нека врста поетичке храбрости је да из песме у песму чинимо неку врсту промене. Поезија већ вековима није доминантна књижевна врста али ми се чини да ми данас живимо у времену трговаца. Зашто кажем трговаца? Спомињем се једне реченице која ми је дуго била нејасна а касније се профилисала у мојој свести као једна сушта истина када говоримо о месту и значају поезије у друштву данас. То је реченица мог уваженог, знатно старијег колеге, сјајног песника Мирослава Максимовића који је рекао-Постоји доба песника и доба трговаца. Ми данас живимо у добу трговаца, треба се са тим помирити и стварати, јер та доба се смењују, тако је било кроз цивилизацију тако је и данас. Поезија се данас у Србији пише и то је јако добра поезија. Поезија је у нашим приликама, на нашем поднебљу веома витална, она предствља највиталнији облик књижевнога стварања на нашем језику. И није чудо зашто је то тако, можемо наћи бројне књижевно-историјске контексте и разлоге да ово потврдимо. заправо поезија даје данас оно што је најквалитетније на српској књижевној сцени и будући да радим на таквом месту где се овом тезом могу бавити тако да је потврђујем и да је себи могу представити као једну извесност, могу рећи да већ стасавају већ две плејаде младих песника који ће свакако своје најбоље стваралаштво дати у годинама које предстоје. С

друге стране, ми данас у Србији немамо озбиљну издавачку кућу која је профилисана за објављивање поезије. Ја радим у Народној библиотеци „Стефан Првовенчани“ у Краљеву и уредник сам за издавачку делатност. Ми смо једна од ретких библиотека у Србији која поред својих редовних делатности има врло развијену издавачку делатност и заправо на тај начин смо ушли у једно поље парадокса. Да најзначајнији издавач поезије буде једна библиотека. Ми смо у једној врсти колизије. С једне стране можемо да се похвалимо, а са друге стране, то показује у каквом је стању издаваштво, када говоримо о поезији. И књига „Једино ветар“ на неки начин илуструје све ово. Књигу сам објавио у Удружењу грађана – није издавачка кућа у правом смислу речи али је Статутом предвидела могућност да се бави публикацијом. Она је и поред свега дошла у центар интересовања књижевне јавности у земљи зато што је то књига којој је додјелена награда „Меша Селимовић“.

ЧЕТВРТА ДИМЕНЗИЈА / Оливера Доклестић,

Проф. др Сениша Јелушић

ТРАНСКУЛТУРАЛНОСТ МЕДИТЕРАНА

Мене роман „Четврта димензија“ није занимао због тога што је госпођа Доклестић прије свега Новљанка, ја нисам превише далеко од ње с обзиром да сам из Будве; моји разлози су били преваходно теоријске природе јер мислим да овај роман закључује неколико питања која су необично занимљива или необично инспиративна за веома озбиљна теоријска промишљања, рекао је проф. др Сениша Јелушић уводећи публику у причу о новом роману Оливере Доклестић. Потом је указао на кључна мјеста, специфична и врло карактеристична за овај роман, која према његовој оцјени представљају нешто ново у савременој романесној продукцији.

„Овај роман укључује неко непрекидно прожимање извјесних условних супротности али је тежиште заправо на прожимању, на коњукији. Овдје су историја и документ један од главних проблема – уклапање докумената историје у једну фикционалну причу а један од најтежих и најсложенијих теоријских проблема је управо однос документа – историје и фикције. Тај велики проблем је утемељен још у великој Аристотеловој поетици, заправо у једној полемици са Платоном, гдје се поставља то велико питање – ако имамо пред собом нешто што је историјски документ, како се то може обликовати у фикционално приповједање и у фикционалну прозу? Морам вам рећи, не улазећи наравно у сву озбиљност овог проблема, да је Аристотел ту велику контроверзу разрешио уводећи појам метафизике односно филозофије, тако да је то сад једна трећа димензија која је врло важна када говоримо о „Четвртој димензији“

Оно што је необично карактеристично за овај роман, можете да набрајате дисциплине које он садржи. Читалац ће моћи да открива осим историје и математике – природне

науке су веома важне; а ви знате да аутор долази заправо из једног свијета природних наука и то се сасвим добро такође огледа у самом романескном поступку. Затим, веома занимљиво и томе се посвећује посебна пажња – молекуларна биологија, генетика, филозофија и музика које су, као што сам већ поменуо, у вези са математиком. Затим у једном, чини ми се, имплицитном смислу дубинска односно архетипска психологија; постоји један аспект могућег читања који иде потпуно на трагу аналитичке психологије Карла Густава Јунга који ми се чини необично занимљивим. Надаље су ту археологија и, коначно, компаративна религија. Предпостављам да је могуће наћи још неку дисциплину, али најважније је да су све ове дисциплине које сам поменуо у тој интеракцији, у непрекидном дијалогу. Дакле, дијалог је још један од битних појмова или термина које треба укључити када говоримо о темељним појмовима конструкције самог романа.

Ово је заправо прави примјер једног образовног, енциклопедијског романа; ја га просто одређујем као романом Александријске библиотеке који у себи укључује, опет ту помињем те тешке појмове савремене теорије, и интертекстуалност. А кад сам поменуо ово мноштво дисциплина, још је један појам везан је за то – интердисциплинарност, међуповезаност разних дисциплина. Дисциплине се појављују у разним текстовима тако да из тога проистиче овај термин који сам поменуо – интертекстуалност. Наравно, пред нама се налази један изразито интелектуални роман с обзиром да сасвим експлицитно промишља ове односе дисциплина које сам поменуо.

Овај роман заиста на неки начин захтјева, веома образованог читаоца. Нећу вас уљуљкивати неким лажним причама и обманама да ћете врло лако и угодно моћи пред спавање да се забављате читањем овог романа. Не, напротив. Он захтјева врло озбиљно удубљивање, интеракцију, однос, дијалог читаоца који мора озбиљно учествовати у самом процесу читања. Дакле, он мора бити образован али истовремено овај роман ће му служити да се такође и сам образује што је, мени се чини, веома важно.

„Четврта димензија“ је потпуни пример полифонијског романа. То се односи и на проблем простора и времена с обзиром да роман заправо укључује и један огроман временски период који иде отприлике од 850. године прије Христа, дакле укључује вријеме Картагине и краљице Дидо која је била главна јунакиња овога романа, затим укључује период отприлике вијек прије Христа који подразумијева владање Римљана на овим просторима, трећи обухвата период када капетан Томановић стиже до Туниса, а четврти је већ везан за савремено вријеме и савременог јунака. Дакле, ови се периоди непрекидно преплићу и по томе врло подсећају на музичке форме, а у једном запажању сам дошао и до закључка да се заправо ово приповједање може повезивати и са врло специфичним филмским језиком у коме заправо имате непрекидно контрастирање различитих кадрова – то је монтажни поступак у филму који веома подсећа на поступак који наша ауторка његује у овом, несумњиво врло модерном роману.

Важно ми је да напоменем да је тај појам полифоније, осим теорије музике, битан и за теоријску физику јер се односи - ево сада те везе теорије књижевности и теоријске физике, за принцип комплементарности у физици Нилса Бора зато што је Нилс Бор уочио да, и то је сада необично важно, привидно искључиве карактеристике не би требало описивати у терминима никаквог непомирљивог дуализма већ прије свега када је ријеч о комплементарним својствима фундаменталне стварности или фундаменталних честица. Није у питању релација „или-или“, то је такође једна од веома важних карактеристика поступка ауторке, него „и-и“, при чему је вјероватно у овом случају очигледан утицај јина и јанга, дакле нечег што се налази у филозофији и религији, а у овом конкретном смислу таоизму. Дакле, свјетлост је у том смислу и тјелесна и честична и оба описа су битна за потпуно разумијевање самог феномена.

Ова карактеристика полифоније и прожимања која иде из теорије комплементарности преноси се затим на поступак хронотопа који се дословно примењује у роману. Опет тај термин хронотоп који јесте Бахтинов а први га изводи опет један физичар; дакле, видите стална преплитања идеја јер 1905. године пише рад о комплементарним релацијама простора и времена, који потом преузима Ајнштајн коментаришући однос простора и времена као значајно изражавање нераскидивости димензија једног односно другог.

Морам признати да сам овде успоставио још једну аналогију која је за нас веома важна, а то је да се заправо у роману налази некакав бљесак Његошевог поимања односа „луче микрокозма“ – тог најмањег свјетлосног обрасца који јесте заправо сам човјек, али у коме се огледа та свеколико космичка односно „луче макрокозме“, а као што музика изражава емоцију успостављања вертикалне хармоније са космосом тако и математика чини вид стварности постављајући та правила хармоније. Љубав је хармонија, баш као што је савршена музика чиста математика. Све нам ово показује да се заправо са јаким аргументима може бранити ова теза о непрекидном прожимању, о коњукуцији, опозиторуму који у основи чини културни идентитет односно ту транскултуралност Медитерана. И само једно мало подсећање на један од чини ми се фундаменталних цитата из капиталне књиге „Медитеран“ Фернана Бродела, у коме каже нешто што врло подсећа или и осликава основни дух овог романа: „Путовати по Медитерану значи пронаћи свијет Рима у Либану, праисторију на Сардинији, грчке градове на Сицилији, арапско присуство у Шпанији, турски ислам у Југославији“ . Дух се, дакле, показује као један у разлици. Ово инсистирање на једном које происходи из прожимања различитог такође јесте једна од битних црта Доклестићкиног романа...

БОКЕШКИ ВИДОКРУГ- Вишња Косовић

Проф. др Ратко Божовић:

ЧОВЈЕК ЈЕ ТАЧКА УКРШТАЊА

Ово наше вријеме је вијеме естраде, вријеме популизма, вријеме без вриједности, а поезију видим као последњу одбрану од овог техно-економског чуда, овог цунамија који нас је узео под своје, надахнуто је изговорио проф др Ратко Божовић, предложивши и да се на Тргу од књиге предност да поетским програмима, да би нас инспирисали и подстакли и да би укашали да је на свим пољима, на жалост поезија остала на маргини. Вишња Косовић, подсетио је потом наша се у низу антологија, па и у антологији „Од страдије до страдије“.

Изабрао сам је, истакао је Божовић као одличног сатиричара кроз збирку афоризама „Линија често прецрта човјека“. Није то случајно. Дакле, не само та линија, рецимо партијска линија, или нека друга линија или свакаква линија, прецрта човјека. И дабоме, онда сам писао о њеној књизи „Лик и споменик“. И морам вам рећи питао сам се тада, и то сам и написао, да ли је Вишња Косовић под утицајем Канта, јер је Кант у ствари једини узградио једну структуру, једну концепцију моралитета и слободе, или је под утицајем Светог писма. Ова жена која је филозоф, немојте тражити од мене да говорим филозофкиња већ ми је неко замерио због тога. Ја сам за родну равноправност, али још се нисам извјежбао. Немојте ми замјерити због тога што нећу говорити филозофкиња, афористкиња –коначно тешко ми је изговарати, поштено говорити. Дакле, тако је почело. А онда ја сам прочитао њену збирку „Догорјева свијећа над Брезјем“. То су биле оне страшне године кризе и убилачког рата. Тада сам нашао једну прекрасну њену стихотворску варијацију, малу варијацију из тога Брезја. Вечерас дознајем да је она из тог Брезја.

„Човјек је свијећа која догорјева пламичком бола и пламичком стида“.

Ево се коначно помиње и стид. Бол то је опште мјесто наших живота, то је опште мјесто нашег опстајања. Дакле то је опште мјесто и поезије, али стид, изгледа је нама страна и чињеница и именица. Онда следи, књига „Небокруг“. Вишња Косовић твори једну пјесничку лексику, једну синтагму пјесничку. Она је борац за језик. А нема поезије без језика. Дакле она кује тај језик, тај свој „Небокруг“. И тамо такође налазим како она показује како је човјек жртва темпоралности. Ми смо људи у људским границама. Човјек је тачка укрштања предања, мудрости, памћења, сажимања времена и простора. Ова наша жена филозоф сажима вријеме и простор и то је онтологија битног. Она проналази како човјек негде нестаје између бића и постојања. Како га нема између тога бића и постојања; како постаје мањи од себе у том раскораку између бића и постојања. И тамо налазим такође један стих, морам да прођем кроз њену поезију:

„Човјек је жеђ и капља у узбуркном мору“. Дакле само жеђ и само капља, ето то је човјек. Та велика тајна коју нико није одгонетнуо и коју нико неће одгонетнути. Али

мени је најближе кад је одгонета пјесник или литература. Ја држим да ће литература и даље бранити субјективитет, разлику, различитост појединца, личност и тако даље... И сад коначно ова књига, „Бокешки видокруг“. Ову књигу треба подићи и прочитати. Ова књига је за то. И комплименти издавачу Јанку Брајковићу, и његовој издавачкој кући-Унирекс... А што се поезије тиче, морам да кажем да је овдје филозоф мало радио на пјесништву. Али она као филозоф подстицала је своју пјесничку лиру и то онолико колико може бити поезија присутна у филозофији и колико филозофија може бити у подстицају на оно што је сама поезија.

Морам да кажем и да је овдје присутан платоновски концепт - тројство истинито добро и лијепо. Кад то прочита неко коме је блиска филозофија онда ће видјети како је све то присутно као истина, као добро или доброта и као љепота.

И када је Вишња Косовић дошла овдје, не одмах, али када се нашла у Херцег Новом, када је савладала овај пејзаж новљански; она пише „Ево и мене у сјенци стихова и светлости бокешке, бокешких боја и пркосних мириса“. Помињем то јер су у поезији Вишње Косовић присутна сва чула; и чуло вида и чуло слуха и чуло додира. Свако чуло је активирано, то је оно што сам приметио. И морам рећи, блиска ми је њена поезија јер она „У мудрости тајни“ напише „Ријечи су сужњи помамних хтења то су ријечи пуне као око, пуне занчења“ Овдје је њена поетика. Ту је већ једно прочишћавање пјесничко, један субјект пјеснички који, разуме се, може да каже не само пјесник него и филозоф. Па је слобода она која може бити крвава и која може бити докона.

Вишња је рекла и да историја очи нема. Историја коју ми читамо, коју причају победници то је лаж. Лаж због тога што није умна.

Ако ме питате која ми се пјесма највише допала, мада ово допадање мало вуче ка кичу, која ми је била блиска, коју сам прихватио то је „Цвијета Давидова“. То је једна прекрасна пјесма. Вишња је написала „Љепота је пркос хармоније свијета“. Иначе хармонија је њена опсесивна идеја. У тој емпирији у којој имамо хаоса, нереда, и превише рационалности и превише нељудскости хармонију она види како негде плови из домена естетског и домена етичког. И то она чини на најбољи начин. Њена поезија је њена унутрашња молитва. Негдје смо једног тренутка замерали пјесницима што су превише емоционализовали своју тему, што су говорили из срца, не знам каква је то поезија која не долази из срца. Дакле, Вишња пише силовито. Када бих ја био човјек без ове родне равноправности ја бих рекао пише као нека мушкарчина. Дакле, силовито, без илузија, али морам да кажем ако пажљиво у тишини доколице читамо ову збирку из ње излазимо промењени. Па шта може боље да се деси читаоцу. Шта може боље да се деси једном пјеснику и шта може боље да се деси једној комуникацији са поезијом него да изађемо промјењени. Не би имало смисла улазити у причу, у поезији, у читање ако не изађемо промјењени. Ја ово говорим из личног искуства. Немојте ову поезију читати узгред, ако немате прави тренутак за тишину, ону унутрашњу. За њу је потребан тај предуслов јер је ово поезија која је у таквој тишини и настала.

ДЕСЕТИ МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ КЊИГА ТРГ ОД КЊИГЕ 2012. ГОДИНЕ

Књиге које се читају живе
